פרייז 25 גראשען XIV-טער יאהרגאנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" 10 (655) היינט 10 זייטען

Radom, dnia 5 Marca 1937 r.

ראדאם, פרייטאג כ"ב אדר תרצ"ז

טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבן

פאראווע פארבערײַ
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוטטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

זונטאג דעם 14 מערץ 8.30 אוו.
אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
וועט אויפגעפיהרט ווערען דורך דער דראמאטישער סטודיע פון „מסדה"
שלום עליכם׳ס קלאסישע קאמעדיע
„שווער צו זיין א יוד"
אין 4 אקטען - רעזשי מ. לאסטע — די הכנסה פאר דער זומער-קאלאניע.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם פארזיצענדער פון יודישען צענטראלען האנדווערקער-פערבאנד
עקיבא גימפעל
צוליב׳ן פריהצייטיגען טויט
פון זיין פרוי
ביילטשע
אין זיין געזעלשאפטליכער ארבייט זאל ער א טרייסט געפונען.
די פערוואלטונג פון יודישען צענטראלען האנדווערקער-פערבאנד אין ראדאם רווינסקא 1.

Lekarz - Dentysta
H. BRYKMAN - WAŁCHOWICZ
przeprowadziła się na
ul. Zeromskiego 2
Przyjmuje od 9 do 2 p. p. i od 4 do 7 wiecz.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דעם פארזיצער פון צענטראלען האנדווערקער - פערבאנד
עקיבא גימפעל
צוליב׳ן טויט פון זיין פרוי
ביילטשע
אין זיין איבערגעגעבענער ארבייט לטובת דער געזעלשאפט זאל ער א טרייסט געפינען.
די צעכען פון מעטאל, קאמאשענמאכערס, סטאלאזשעס, בעקערס - צוקערניקעס, שיכטער, קצבים און מאלער.

כשר לחג הפסח
אפילו למהדרין מן המהדרין
מצות און מצה מעהל
פון עלעקטריש-מעכאניש - היגיענישער
מצה = בעקעריי
בהכשר הרב הגאון ר׳ ישעי׳ זלאטניק
בחרב הגאון המובהק מהר"ס שליט"א האבד"ק גלאיואטשאוו.
ראדאם רינעק 8 י. ערליכמאן.
ראדאם, רינעק 8.
Adres: RADOM RYNEK 8.

דעם פארזיצענדען פון צענטראלען האנדווערקער-פערבאנד
פון רווינסקא 1 עקיבא גימפעל
דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
צוליב׳ן טויט פון זיין פרוי
ביילטשע
אין זיין געזעלשאפטליכער ארבייט זאל ער א טרייסט געפינען
דער יודישער שניידער-צעך

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נײַע גארדעראבעס, שנײַ-ווײַסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבערײַ און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskego 59
Traugutta 11
ווער ס׳האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט.
בילינע פרייזען פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל. 70-19
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

מ. דען.

הם קטיגור!

עס וואָלט נעמען פילייכט ריכטיגער, אַז לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, ווייל דער חכם מכל האדם האָט אונז געזאָגט „על תען"... אָבער אין דעם קיל ענות חלושים פון פּאַראַכטאָגיגען אַרטיקעל אין דער פּויליש-יודישער אויסגאַבע מיט דעם וואָרט „פּאַשקוויל" בראש, איז דאָ אזוי פיעל תרתי דסתרא'ס אַז מען ברויך דאָ גורס: צו זיין גיכער „ענה".

א תרתי-דסתרא איז, ווען איינער ברויך זיך ערשט פרעגען דעם פּירוש המלות און ברענגט איהם בשם אומרים פון אַנדערע העברעאיסטען און גלייכצייטיג ווערט ער אַ מומחה אויסצושטעלען אַנ'אַטעסטאַט, צי כ'קען יאָ, צי נישט.

דאָ קומט אויס, אָדער דער פרעגער איז א שאינו יודע לשאול, אָדער ער איז אַזאַ מבין אויף די קענטניס פון זיינע העברעאיסטען, ווי ער ווייסט אָפּצושאַצען, צי איך שרייב יאָ, צי נישט.

אַ תרתי-דסתרא איז צונעמען ענונציאַציעס, וועלכע האָבען אַ שייכות מיט אַ גראַפאָמאַן, טריבון, פּסעאודאָ-כלל-טהוער, קאַריעריסט, פּורים'דיגער שרייבער, חמשה-עשר'דיגער זשורנאַליסט (נישט זשורנאַליסטען, ווי איהר ווילט אייך טועה זיין) בס"ה, אַלזאָ זעקס טיפּען, און צו זאָגען, אַז דאָס מיינט מען כל הקהל הקדוש — מה ענין שמיטה אצל הר סיני? — מי יאמר, אַז די בני-ענק רעפּרעזענטירען עם ישראל, אפשר איז גאָר דער היפוך, און מצדי איז דא מעהר רעכט צו אַזאַ רעפּרעזענטאַנץ.

א תרתי-דסתרא איז צוזאָגען, ווען עס גייט וועגען די בני-ענק מפורש צו זיין „עקשת פה" אָדער „לשון הרע" מיינט מען „מסירות" און ווען עס האַנדעלט זיך וועגען א צווייטען צר, אַז בעשמוצען עמיצען עפענטליך מיט א בלבול, אַז צוליב איהם האָט מען נישט בעקומען קיין קאָנצעסיעס אויף כשר פלייש, אפילו ווען ס'איז געשעהן, אַז „בשופר גדול יתקע, וקול דממה דקה ישמע — הייסט קליינליכע טענות.

אַ תרתי דסתרא איז צוזאָגען צו אַזא איינעם, וואָס האָט נישט קאַנדידירט און וואָס אַזוי-אַרום נישט געלאָזט זיך וועהלען, אַז עס קען איהם פערדריסען וואָס די ב"ע האָבען איהם נישט געוועהלט.

אַ תרתי-דסתרא איז צו פעררופען זיך אויף אַנדערע נדיבים און אויף פרעמדע נדיבות פאַר'ן שפּיטאָל, דעמאָלט ווען פערשידענע פון די בני-ענק האָבען מבטיח געווען במלים מועטים צו שרייבען אין זייער פרעסע, כדי מחזק צו זיין די אימפּרעזע און דאָס אויך נישט מקיים געווען.

קיין תרתי-דסתרא איז אָבער נישט ווען אין זייערע רעדאַקציע ליגט פון מיר אַנ'אַרטיקעל אין דער פּוילישער שפּראַך און גלייכצייטיג בעווייזען זיך אַרטיקלען בלשוננו, אָבער א תרתי-דסתרא זייט איהר ווען איהר הויבט אָן א רעפלעקציע-אַרטיקעל מיט דעם רעש'דיגען טיטול „פּאַשקוויל" און „פּאַמפלעט" און אין דעם אינהאַלט איז — לא אמר כלום.

צוויי טעג האָט געדויערט די דין-תורה אין ווארשאווער ראַבינאַט.

פּרעזעס דען פרעגט א שאלה, צי אלס נאָמינירטער פּרעזעס האָט ער כח הרשאה צו פערטרעטען דעם ראדאָמער קהל — די רבנים זענען מתיר און פּסק'ענען אַז יאָ.

דעם פערגאַנגענעם זונטאָג איז פאָרגעקומען אין ווארשאווער ראַבינאַט די דין-תורה צווישען די ראדאָמער שוחטים מיט דער גמינע.

מיר וועלען דאָ איבערגעבען דעם אויספיהרליכען פערלויף פון דער דין-תורה.

די דין תורה איז געוואָרען בעשטימט אויף זונטאָג 6 אָווענד. זי איז אָבער דאַן נישט צושטאַנד געקומען, ווייל אין יענער שעה איז דער ראַבינאַט שוין געשלאָסען. ס'איז געווען א פאָרשלאָג, אַז די ד"ת זאָל בעטראַכט ווערען אין א פּריוואַט-קאַנצעלאַריע פון איינעם פון די רבנים און אויך פון דעם איז נישט געוואָרען. וועלענדיג אַז די ד"ת זאָל פאָרקומען אין ראַבינאַט גופא, איז זי אָבגעלעגט געוואָרען אויף צומאָרגענס מאָנטאָג אין מיטען טאָג. צו דער בעשטימטער צייט איז צושטאַנד געקומען די ערשטע זיצונג, אין וועלכער ס'האָבען זיך באַטייליגט די רבנים כהנא, זילבערשטיין און שטאַקהאַמער, וועלכער האָט דאָס מאָהל פערטרעטען דעם הרב קאַנאַל. די זיצונג האָט געדויערט א שעה צייט.

בעפאָר די טענות ותבועית האָבען זיך אָנגעהויבען, האָט פּרעזעס דען געפרעגט א שאלה ביי די רבנים, צי אלס נאָמינירטער פּרעזעס האָט ער כח הרשאָה צו פערטרעטען דאָס ראדאָמער קהל. די רבנים האָבען גע'פּסק'ענט, אַז יאָ. דאַן האָט ה' דען אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז די אויספירונג פון פּסק איז זעלבסטפערשטענדליך אָבהענגיג פון דעם, צי די מאַכטליכע בעשטעטיגונג פון בודזשעט וועט געבען די מעגליכקייט דערצו. דערביי האָט ער אויך ערקלערט, אַז די גמינע האָט נישט אסיגנירט קיין פּסק-געלד. די ערקלערונגען זענען צו קענטניס גענומען געוואָרען און נאָכדעם האָבען די שוחטים אָנגעהויבען זייערע טענות.

די צווייטע זיצונג מאָנטאָג ביינאַכט איז פאָרגעקומען ביי הרב כהנא, וועלכע האָט געדויערט אַנ'ערך 4 שעה. ביים אָנטייל פון די רבנים זילבערשטיין, קאַנאַל און שטאַקהאַמער. די שוחטים האָבען ווידער אַמאָהל מסדר געווען זייערע טענות, בעטאָנענדיג, אַז כמעט אַלע בעלי בתים פון שטאָדט און דאָס גלייכען דער גרעסטער טייל פון די מיטגלידער אין דער גמינע פערוואַלטונג זענען פאַר זיי. די שוחטים האָבען אַלזאָ אַרויסגעשטעלט פאָלגענדע פאָדערונגען:

1) צוריקצוגעבען זיי די 10,000 זל. וועלכע מ'האָט זיי פאַריאָהרען מיט געוואַלד אָבגערעכענט אויפ'ן חוב 2) אַז צו די פענסיעס פון 1935 זאָלען צוגעגעבען ווערען די 375 זל. פאַר יעדען 3) אַז די פענסיעס פון 1937 זאָלען דערהאַלטען יוערען אין דער הויך פון 5500 זל. א יאהר פאַר יעדען און טואָל אויך אָנערקענט ווערן א 13-טע פענסיע

אויף די אַלע טענות האָט אָפּגעענטפערט פּרעזעס דען, וועלכער האָט געגעבען קאָנטער-ערקלערונגען.

1. קודם-כל שליסט ער אויס פון דער דין-תורה די יעניגע טענות, וועלכע בעציהען זיך צו די פריהעריגע יאָהרען 2) האַלט די גמינע פאַר אַנ'אומרעכט דאָס פאָדערען צוריקצוגעבען די 10,000 זל. ווייל לויט דעם זין, וואָס דרינגט אַרויס פונ'ס געשלאָסענעם אָבמאַך מיט דער פריהעריגער גמינע האָבען די שוחטים די 10,000 זל. בעקומען במזומנים 3) אַז ס'איז אויך אַנ'אומרעכט צו פאָדערען ביי די שחיטה-גזירה, וועלכע פאַרקלענערט זעהר בעדייטענד די הכנסה פון דער שחיטה, די זעלבע פענסיעס, וואָס זענען געווען פריהער 4) די גמינע האַנדעלט געגען די שוחטים מיט'ן גרעסטען ליבעראַליזם דערמיט, וואָס זי שטעלט צו אין בודזשעט א חוץ די מינימום פענסיע א צוגאָב פון 900 זל. פאַר יעדען שוחט א יאָהר, אויב סוועט נאָר זיין די מעגליכקייט פון דער הכנסה דאָס אויסצוצאָהלען 5) אַז מ'קען פון דער גמינע צחיי קרבנות נישט פאָדערען ד"ה אי אַלע שוחטים ווייטער אויפצוהאַלטען, דעמאָלט, ווען די גמינע קען געניג האָבען א דריט חלק פון דער היינטיגער צאָהל שוחטים און גלייכציטיג צאָהלען די זעלבע פענסיעס פון פאַר דער גזירה. און ענדליך, אַז די גמינע קען נישט זאָרגען פאַר יחידי-סגולה, נאָר זי מוז אויך געדענקען אין פערשידענע אַנדערע הצטרכות'ען ווי פאַר תלמוד-תורה, זקנים, יתומים, אלמנות א. ז. וו.

שפּעט אין דער נאַכט איז די זיצונג איבערגעריסען געוואָרען און אָבגעלעגט געוואָרען ווידער אויף צומאָרגענס. בינו לבינו האָבען די רבנים אינטערווענירט ביים פּרעזעס דען, ער זאָל די שוחטים בעסערען אין בודזשעט, ווייל דאָס קומט די שוחטים על פי דת.

צוליב דעם וואָס הרב קאַנאַל איז אָוועקגעפאָהרען אויף אַ טאָג, האָט דינסטאָג גענומען אנטייל אין די פערהאַנדלונגען הרב ושעמבא. דאַן איז אויפ'ן פערלאַנג פון ה' דען, וועלכער איז איינגעלאַדען געוואָרען טעלעפאָניש צום ה' פיאָטר בעקערמאַן קיין אָטוואָצק און אויך צוליב אייגענע פּריוואַטע אינטערען געבעריכט פאָהרען אַהיים — איז דער ווייטערער המשך פון דער דין-תורה אָבגעלעגט געוואָרן אויפ'ן צווייטען זונטאָג, ד"ה איבערמאָרגען.

* * *

אין גאַנג פון די פערהאַנדלונגען האָט פּרעזעס דען ערקלערט, אַז ער האָט אייגענטליך געהאַט בדעה צו בעטען דעם ראַבינאַט ער זאָל זיך אויסשליסען פון דער דין תורה צוליב פערשידענע טעמים, נאָר צוליב די הויכע מדרגה, אויף וועלכער עס שטעהען פערזענליך די דיינים פון דער דין-תורה און זייער אינדיווידואַליטעט, דריקט ער אויס דעם פולסטען צוטרוי און געהט צו צום ענין.

פערענדיגט דעם שטרייק אין דער היגע ציקאָריע-פאַבריק „יאַווא".

דעם פערגאַנגענעם פרייטאָג האָט זיך פערענדיגט דער שטרייק אין די היגע ציקאָריע-פאַבריק „יאַווא".

ווי מיר ווערען געוואָהר, איז די סיבה פון שטרייק געווען דאָס, וואָס אין איין אָבטיילונג האָבען געזאָלט רעדוצירט ווערען עטליכע אַרבייטער און צווישען זיי א פאַבריקס-דעלעגאַט.

נישט קוקענדיג אויף די שטעלונג פון פּוילישען קלאַסען-פעראיין, אַז דער סכסוך קען ערלעדיגט ווערען מיט דער דירעקציע אויף א פרידליכען וועג, האָט א גרויסע טייל אַרבייטער פערשטרייקט און פערבליבען 10 טעג אין די פאַבריקס-געביידעס. צום שטרייק זענען ניט צוגעשטאַנען בערך 35 אַרבייטער.

אין משך פון שטרייק האָבען די אַרבייטער אַרויסגעשטעלט אויך עקאָנאָמישע פאָדערונגען.

בעת די אינטערהאַנדלונגען אין וועלכע ס'האָבען זיך בעטייליגט: פאָרשטעהער פון ראַט פון קלאַסען-פעראיינען, האָט זיך אַרויסגעוויזען אַז ביי די טאָג-לוינען און אַקאָרד-פרייזען זענען די פערדינסט-מעגליכקייטען פון די אַרבייטער אין „יאַוואַ" גרעסער ווי אין אַנדערע היגע פאַבריקען. נעמענדיג אָבער אין אַכט דעם שטייגענדען יקרות אויף לעבענס-מיטעל איז די פאַבריקס-דירעקציע איינגעגאַנגען אויף הוספות פון 5 ביז 15 פּראָצענט.

די אַרבייט אין די פאַבריק געהט יעצט נאָרמאַל.

צוויי שטערן איז איין קאָנצערט צוויי קאָנצערטען אין איין אָווענט

די גרעסטע מוזיקאַלישע סענסאַציע אין ראַדאָם.

אדא סארי, די וועלט-בארימטע שוישפּילערין, די פענאָמענאַלע קאָלאָראַטור-זינגערין, דער שטאָלץ פון העכסטען געזאַנג-טעמפּעל „La Scala" וועלכע איז געקרוינט מיט'ן נאָמען „דער פּוילישער נאַכטיגאַל" און יאַנינאַ פאַמילער-העפּנעראָווע, די לאַורעאַטין פון קאָנקורס פון די פּיאַניסטען אין זשענעווע (ערשטער פּריז), די געניאַלע אויספיהרערין פון שאָפּענס-ווערק, טרעטען אויף צוזאַמען אין די נאָענסטע טעג מיט א מייסטער-קאָנצערט אין טעאַטער „Rozmaitości", אין איין פּראָגראַם, וועלכער וועט לאַנג, לאַנג פאַרבלייבען אין זכרון פון דעם ראַדאָמער מוזיקאַלישען עולם.

פערשרייבען זיך אויף בילעטען קאָן מען שוין ביים ה' וויענצקאָווסקי — דירעקטאָר פון טעאַטער „Rozmaitości".

נאר נישט פאלען פון מוט!

מיר אלע ווייסן און פילען, אז די צייטן, וואס רוקן אן וועלען פאר אונז קיין לייכטע ניט זיין.

מעגליך, אז יודען פון די פריהערדיגע דורות האבען נישט ווייניגער געליטען. אבער מיר האבען יאהרענלאנג געלעבט מיט׳ן געדאנק פון גלייכבערעכטיגונג. מיר האבען זיך געפילט (אויב נישט פראקטיש איז אבער טעארעטיש) אלס גלייכע מענשן מיט גלייכע. מיר האבען גענומען ערנסט די אלע פערזיכערונגען וועגען דעם, אז עס איז נישטא קיין אונטערשיעד צוליב אמונה און נאציע, און דעריבער פילען מיר איצט שטארקער דעם וועהטאג פון דער עוולה.

און נאך עפעס: אמאל האט דאס גאנצע יודישע פאלק געוויסט, פארוואס עס ליידט. עס האט אין זיין בוזים געטראגן אזא אוצר, אין פערגלייך מיט וועלכען אלע ליידען און פארפאלגונגען האבען אויסגעזעהן ווי קלייניגקייטען, ווי זאכן, וועגען וועלכע עס לוינט נישט אפילו ערנסט זיך צו זארגען. היינט אבער איז גרויס די צאהל פון די יודען, וועלכע ווייסען באמת נישט פארוואס זיי לייען. זיי ווייסען באמת נישט, וואס מען וויל פון זיי האבען. היינט איז נישט קליין די צאהל פון די יודען, וועלכע דער אנטיסעמיטיזם האט ערשט דערמאנט, אז זיי זענען יודען.

דעריבער פילען מיר אלע מיט יעדען טאג אלץ שווערער די לאסט אויף אונזערע פלייצעס; די לאסט ווערט וואס אמאל מעהר אומערטרעגליך.

יא, שווערע צייטען לעבען מיר איבער און דער מארגען לייכט אונז אויך ניט אקעגען.

מיר דארפען נישט דערמאגען קיין פאקטען. נישט וועגען אלע קאנען מיר רעדען און וועגען פיל דארפען מיר ניט רעדען, ווייל זיי זענען יעדען בעקאנט און יעדער פילט זיי אויף זיין הויט.

עס איז שווער ביי אזעלכע בעדינגונגען צו וועקען אפטימיזם. אבער דאך מיינען מיר, אז די פסיכישע דעפרעסיע דער יאוש, וואס נעמט ארום, וואס אמאל שטארקער די יודישע געזעלשאפט איז פאר אונז פיל געפעהרליכער ווי אלע פלענער און פראיעקטען פון די אפענע און בעהאלטענע שונאי ישראל.

דער אנטיסעמיטיזם האט טאקע געמאכט טיפע וואונדען אין יודישן פאלקס-ארגאניזם. זיין אונפארשעמקייט און חוצפה וואקסען טאקע פון טאג צו טאג, עס פאלען נישט ווייניגער קרבנות, עס ווערען אונטערגעגראבען נישט ווייניג יודישע עגזיסטענצען.

אבער דאס לעבען פון גרויסען רוב פון יודישען כבוד אין פוילען, האט דער אנטיסעמיטיזם נישט בעוויזען צו ערשיטערען. ער האט געטוהן אלץ, וואס ער קען: מיט עקסצעסען, מיט באיקאט, מיט פיקעטען און מיט געטהא - לאזונגען און מיט „זיך-פראבלעמען", מיט עיוואקואציע פלענער, מיט אריינגאן „יודישע" פאליטיקאנער אין זאק אריין, אבער זיין הויפט-ציל האט ער נישט דערגרייכט: דער יודישער סוחר האט זיין ארבעט אין געשעפט נישט איבערגעריסען. דער יודישער פאבריקאנט האט די בליי פון האנד נישט ארויסגעלאזט און קאלקולירט ווייטער פונקט ווי פריהער, ווי אזוי צו זיין קאנקורענץ-פעהיג, דער יודישער באלמעלאכע זיצט ביי דער ארבייט אין ווארשטאט, דער יודישער ארבייטער האט די פאזיציעס, וואס ער האט זיך ערווארבען, נישט אויפגעגעבען.

אט דאס דאזיגע גראהע טאג-טעגליכע לעבען גייט זיך ווייטער זיין נארמאלען גאנג און ווערט עס אמאל דא און אמאל דארטען איבערגעריסען דורך „געשעהענישען" און „אינצידענטען", טרעט אריין א קורצערע אדער לענגערע „הפסקה", נאך וועלכער די ארבעט ווערט ווייטער פארטגעזעצט.

עס זענען אונז בעקאנט פאקטען, אז גראד אין די ערטער, וואו עס זענען פארגעקומען „געשעהענישען", הערשט איצט רוה און פרידען. ווי נאר די אגיטאטארען, אבטועענדיג זייער שטיקעל ארבייט, זענען אוועק, איז צוריק געווארען רוהיג און שטיל און אויס מיט פיקעטען און אויס מיט באיקאט און אויס מיטן דארפישן דראנג צום סטראגאן...

דאס דאזיגע טאג-טעגליכע לעבען איז גראה, נישט „אינטערעסאנט", אבער עס איז פיל וויכטיגער און האט פיעל מעהר בעדייטונג ווי די „גרויסע פאליטיק", וואס ווערט געמאכט אויף „צוזאמענפארען" און אויף סיימען, און אזוי לאנג ווי מיר וועלען נישט דערלאזען דאס דאזיגע לעבען צו ערשיטערן, אזוי לאנג ווי די יודישע סוחרים, ארבייטער און האנדווערקער וועלען פארזעצען זייער ארבייט, וועלען אונז די פאליטיקער קענען וויי טוהן און שלעכטס טוהן, אבער נישט פערניכטען, ווי זיי פלאנעווען.

מיר לייקענען נישט, אז די צייטען וואס רוקן זיך אן וועלען זיין שווערע. אבער טאקע דערפאר מוזען מיר זיך היטען פאר דער דעפרעסיע, פאר יאוש, מוזען מיר זיין געווארענט מיט׳ן אלטען יודישען כלי זיין: מיט עקשנות און אויסדויער.

ד. ס.

קמחא דפסחא.

„משנכנס אדר" — הויבן שוין אן צו קלאפן די הערצער ביי פיל הונדערטער יודישע משפחות. נישט חס ושלום וועגן א געשמאקן „המן - טאש", נאר וועגן דעם זער חיבטיגן אין שווערן ענין — פסח. נישט איינער פון זיי בלייבט נעבעך שטארק אומעטיג (אין געגנזאץ פון „מרבין בשמחה") און מוטלאז, נישט זעענדיג פאר זיך קיין אויסגאנג פאר זיין שווערן מעמד. דאס יאר איז דאך אזוי שווער געוועזן איבערצוקומען. דער גרויזאמער פראסטיגער ווינטער האט דאך ארויסגעצויגן דעם דם-התמצית און האט אזוי בולט ארויסגעוויזן די שרעקליכע קאטאסטראפאלע ארימקייט, וועלכע בושוועט אין די צענדליגער און הונדערטער הייזער פון די פארארימטע יודישע מאסן און די הילף פון די שטאטישע אינסטיטוציעס — איז דאך אזוי קליין לגבי דעם גרויסן דלות און דער שרעקליכער ווירקליכקייט אין אלטעגליכן יודישן לעבען ביי אונז. וואס זשע איז צו ערווארטן אין דער צוקונפט? מאין יבא עזרי? — אט מיט אזעלכע און ענליכע געדאנקן טראגען זיך ארום די עלענדע אפענע און פארבארגענע אביונים און שרעקן זיך פארן אנקומענדן פסח.

„משנכנס אדר" — דארפן זיך דעריבער די יודישע געזעלשאפטליכע עסקנים אין ראדאם, די וועלכע זארגען יאר יערליך וועגן קמחא דפסחא פאר אלע נויטבעדארפטיגע אין ראדאם — היי - יאהר אנגורטן זייערע לענדן און ארויסווייזן א פערשטארקטע טעטיגקייט אויף דעם געביט. מ׳דארף זיך באשטייערן מיט א אנטשפרעכענדער גרעסערער סומע, רעכענדיג זיך מיט דעם, וואס אין דעם יאר האט זיך די צאל גויטבעדערפטיגע פערגרעסערט. ס׳דארפן אונזערע פארמעגליכע נדבנים אויפעפנען ברייטער זייערע הענט, נעמענדיג אין אכט דעם גרויסן יקרות וואס הערשט יעצט ביי אונז אויף די נויטיוענדיגסטע לעבנסמיטל פראדוקטן, וועלכעס וועט זיך נעווים אפרופן אויף מצות און אנדערע פראדוקטן. סדארפן אויך אונזערע לאנדסלייט בכל אתר ואתר געדענקן אין זייערע פערארימטע ברידער און שוועסטער אין ראדאם, וועלכע זענען געטראפן געווארן דורכן שווערן גורל און צווישען וועלכע סוענען נאך אפשר נישט לאנג געווען פול „נותנים" און יעצט זענען זיי געווארן „מקבלים".

געמיינזאם דארפן זיי אנשטרענגען זייער נאנצען איינפלוס און ווילן בכדי צו שאפן פרייליכערע בעדינגונגען וועלכע זאל לינדערן דאס שווערע אונערטרעגליכע לעבען פון די ארימע יודישע מאסען אין ראדאם — לכלהפחות אויף דער צייט פון יום טוב פסח.

א—ב—ר.

אנ׳איטערוויו מיט דער פאני סטעפא.

(פון דער סעריע „פרויען פון טאהאזשיסטווע")

כ׳קלינג אן, ס׳עפענט מיר די דינסט:

– פאני ניקאגא ניע פשימויע, כארא.

איך אמפער זיך מיט איר, אז ווער ווער, אבער איך מעג אריין. אומזיסט אבער מיין מיה, די שיקסע איז פאר׳עקשנט. צום גליק האט מיך אבער די פאניע סטעפע דערהערט און מיט א וויינענדיקער שטים ארויסגעשריגען:

— פראשען, אוי, פראשען.

כ׳קום אריין אין שלאפצימער און סווערט מיר פינסטער פאר די אויגען. מיין גאט, וואס א באל איז בכח צו מאכען פון אזא באן-טאן דאמע ווי די פאני סטעפא איז. פאר מיר איז געלעגען א נעבעכדיק נפש, דאס פנים ווי אנ׳אויסגעקוועטשטע ציטרין שווארצע רינגען אינטער די אויגען און דעם קאפ פארבונדען מיט א האנטוך, און דער אויסדרוק פון פנים – ווי דער גאנצער „וועלט שמערץ" וואלט זיך דא אפגעזעצט.

פאני סטעפע האט זיך אין אנהויב „קרעמפירט" וואס כ׳טרעף זי אין אזא ציושטאנד, אבער באלד האט זי דערפון פארגעסען, מחמת זי האט זיך שטארק גענויטיגט אין א מענטשען פאר וועלכען זי זאל זיך קענען „ווינוושען".

און פאני סטעפע הויבט אן מיט א פערצווייפעלטע שטים:

– פראשען פאני, מיין אנטוישונג איז אין לשער. מען ווארט אויף א באל א גאנץ יאהר, כ׳האב געזעהן באשיינפערלעך, אז כ׳בורוך זיצען אין דער חיים נאר וואס פוט מען דען נישט צוליב מענשען? אין די סוחרישע קרייזען וואלט מען שוין זיך געשושקעט. אז מיין מאן גייט „פלייטע", און דער עיקר מיינע קאלעזשאנקעס וואלטען מיך שוין „באדויערט".

אז כ׳האט שלעכט געטראפן מיט מיין מאן זיי אויף צו פיקעניש האב איך באשטימט יא צו גיין אויפ׳ן באל, אבער עפעס א פאטום האט מיך „פשעשלאדויעט". אקוראט פאר׳ן באל האט מיך געפאקט די גריפע, פאר אויפרעגונג שטייגט מיר די טעמפעראטור, דאס באל-קלייד קען איך נישט פאסען. איז טאקע דער „סארטיע" אויפגענייט ווי אין פיפידובקע. צום פריזירער קען איך נישט געהן — כ׳פיל, אז כ׳ווער משוגע. די רעשט האט מיך „דאביעט" מיין העניעק, ער האט מיר שטרענג פערבאטן צו גיין אויפן באל. דערפאר, זאגט ער, באקום איך א ספעציעלן „וויאסענני סטרוי" אלס גראטיפיקאציע. איך שריי אבער היסטעריש — „אלבא באל, אלבא שמיערטש".

דערהערענדיק אזעלכע „פערלדיגע" ווערטער איז מיין העניעק זאל לעבען שטיל נעבליבן. ער ווייסט, אז וואס נוגע בעלער און „סטראיען" בין איך ענערגיש און „סטאנאוואטשע". שטעלען זי זיך פאר נאך מיט צוויי וואכען צוריק האב איך זיך אפגעשמועסט מיט מיין סימפאטישען דאקטאר, אז מיר שאלעיען" א גאנצע נאכט, און דא גייט מיר העניעק מאכען אזא „זאוויד". באלד ווי מיין מאן איז ארויס פון צימער האב איך זיך א נעם געטאן צום טעלעפאן, באלד איז געקומען די שניידערין פאריכטען די דעפעקטען אין קלייד, געקומען איז דער פריזירער, געארבעט האט די מאניקוזשיסטקע. נאך דער אנדולאציע און נאכ׳ן מאכען „טוואזש" בין איך ארויס „באסקא" און מיט מזל אוועק אויפ׳ן באל.

מיין דאקטאר האט זיך מיט מיר שטארק דערפרייט, אבער נאכ׳ן אפטאנצען דעם ערשטען „טאנגא" איז ער נעלם געווארען. וואס זאל איך אייך זאגען, כ׳בין געבליבן ווי פארשטיינערט.

כ׳בין אפגעזעסען א גאנצע נאכט ווי אויף הייסע קוילען. כ׳האב נישט געוואלט פרי אהיים גיין, כדי מיין העניעק זאל נישט זעהן מיין „פעך". כ׳האב נאך גענוזט קויפען א באמבאניערע מיין מאן זאל זעהן ווי גוט איך האב זיך „נעבאוויעט".

זאגען זי, צי קען נישט פלאצען דאס הארץ. דעם אמת געזאגט האב איך נישט געוואלט גיין אויפן באל, נאר דער גאנצער „דאכוד" גייט דאך פאר׳ן שפיטאל בין איך נעגאנגען, נאר אזא פעך צו האבן!

דא האט די פאני סטעפע אזוי זיך צעכליפעט, אז כ׳האב געמוזט איבעררייסען דעם אינטערוויו.

מרים.

דער גלענצענד-איינגעגעבענער פּורים-באַל פאַרן יודישן שפּיטאַל

אָריגינעל-דעקאָראַטיווע איינריכטונג — אָרדנונג אויף אַלע געביעטן געהאַלטן מוסטערהאַפט — בעוואונדערונג פון גאַנצן עולם פאַר דער פּרעכטיגער איינאָרדנונג — פּרעקווענץ געווען אַ גוטע, אָבער געקענט זיך נאָך בעסער — קלאַנגען, אז מצד מאַנכע קרייזן זענען אָנגעווענדעט געוואָרן „סאַבאָטאַזש" און „פּאַסיווער ווידערשטאַנד" — אויב יאָ פאַרוואָס, איז דאָס שפּיטאַל שולדיג?

דער שפּיטאַל-באַל דעם פּערגאַנגענעם שבת-צו נאַכט אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי", האָט זיך פולשטענדיג איינגעגעבען. מ'קאָן זאָגען, אז די דעקאָראַטיווע איינריכטונג און די מוסטערהאַפטע איינאָרדנונג, איז געווען אַן אויסנאַהם פון אַלע יודישע אימפּרעזען וואָס זענען ביז היינט אין ראַדאָם אראַנזשירט געוואָרען.

דער גרויסער טעאַטער-זאַהל, וואו עס קומען שטענדיג פאָר די פאָרשטעלונגען, האָט זיך פּרעכטיג פּרעזענטירט. אַלע שטיהלען זענען בעזייטיגט געוואָרען. דער זאַהל איז געוואָרען דאָפּעלט גרויס און ס'איז געווען פּלאַץ צו טאַנצען בריוח פאר פיעל צעהנדליגער פּאָרלעך. דאָס אליין איז שוין אויך אַ נייעס. גאַר אָריגינעל איז געווען דאָס, וואָס פון ביידע זייטען פּיליאָרען, דאָרט, וואו עס שטעהען די רעזערוו-שטיהלען, זענען איינגעאָרדענט געוואָרען ספּעציעלע לאָזשעס, וועלכע זענען געווען עסטעטיש אויסגעפּערטיגט. פון יעדער זייט זענען געווען 7 אַזעלכע לאָזשעס, צוזאַמען 14. די לאָזשעס זענען געווען אָבגעגרעניצט איינע פון דער צווייטער דורך אָבגעטיילטע ווענטלעך בעדעקט מיט שיינעם געוואַנד. די לאָזשעס האָבען געמאַכט דעם איינדרוק פון אימפּראָוויזירטע ספּעפּאַראַטקעס מיט דעם איינעם אויסנאַהם, וואָס פון דער פראָנט-זייט זענען געווען קאָטאָרען, אַזעלכע דורכזיכטיגע, פיין-בעציערטע פּויערהענגלעך, וואָס האָבען גאַנץ גרינג אויסגעזאָגט דעם סוד, ווער ס'זיצט דאָרט. דאָס איז געמאַכט געוואָרען לשם צניעות. די איינאָרדנער האָבען געוואָלט געבען יעדען די מעגליכקייט צו פיהלען זיך וואָס בעקוועמער, אָבער מיט א מאָס, ביז א גרעניץ, ביז עד כאן אומרים בשבת הגדול... ווילסט א לאָזשע, ביטע זעהר; ווילסט פּראָוועס התבודדות — אָזשעס, בעקומסט א חצי ספּעפּאַראַטקע מיט א טישל מיט 6 שטוהלען פאר דיינע נאָהנטע און בעקאַנטע, אָבער געדענק, אז די פּיערטע וואַנד, ד"ה דער טאַמע פראָנט איז נישט געגנוג בעשיצט. ער איז האַלב אָפען און שטעהט אונטער דער אָבסערוואַציע פון די זייטיגע טאַנצענדע פּאָרלעך אויפ'ן גרויסען-זאַהל, וואָס קענען אַלע ווײַלע כאַפּען א קוק... ס'זענען אפשר געווען אַזעלכע, וואָס די לאָזשעס וואָלטען זיי מעהר אימפּאָנירט, ווען זיי זענען געמאַכט לויט'ן „ווזור" פון די ספּעפּאַראַטקעס אין די נאַכט-לאָקאַלען, וואו יחוד איז נישט געשטערט... זיי האָבען אָבער פונדעסטוועגען מודה געווען, אז די אַטראַקציע פון דער דעקאָראַטיווער איינאָרדנונג זענען געווען די לאָזשעס, טראָץ דעם, וואָס איז בעזונדערס געלעגט געוואָרען אַכט אויף דער עפענטליכער מאָראַל און צניעות-קאָנטראָל.

און ווירקליך האָבען די לאָזשעס בעשיינט דעם באַל. זיי האָבען אויסגעזעהן ווי פיין-געמאָהלטע סוכה'לעך. אויב דער דאָזיגער פערגלייך איז אביסעל „זאַצאַפּאַני", וועלען מיר צופּאַסען א צווייטען פערגלייך: ווי די קיפּעען אין א לאַנגען פולמאַן-וואַגאָן, אָדער ווי קאַיוטעס אין א שיף, פון וואַנען יעדער האָט געקענט ארויסקוקען און אָבסערווירען, ווי מען ווײַלט זיך אויפ'ן גרויסען זאַהל און ווי עס שווימען אויפ'ן גליטשיגען פּאַרקעט די טאַנצענדיגע פּאָרלעך. אין יעדער לאָזשע איז געווען געדעקט א שעהן טישעל מיט שטוהלען ארום. אויפ'ן טישל א וואַזאַן בלומען און בעלויכטען פון א לאַמפּיאָן. אין די פילאָרען זענען די עלעקטרישע לאַמפּיאָנען אראָבגעלאָזט געוואָרען נידריגער און פערוואַנדעלט געוואָרען אין לאַמפּעניאָן, וואָס האָבען צוגעגעבען עמאָציע און שטימונג.

ערשט די זאַהלען ארום. ווי גרויס און רחבות'דיג אַלץ האָט אויסגעזעהן. דער בלויזער בופעט האָט פערנומען צוויי זאַהלען. דער בופעט האָט געהאַט א רייכען אויסוואַהל און איז געווען געשמאַקפול סערווירט. מ'האָט בעקומען פון כל טוב, פון די בעסטע משקאות און מאכלים. און אַלץ פאר מעסיגע און צוגענגליכע פּרייזען. א בעזונדערער גרויסער זאַהל אויף א רעסטאָראַן מיט זויבער-געדעקטע טישלעך און מיט א גלענצענדע בעדינונג, וואָס אויפ'ן בלויזן ווינק איז מען געשטאַנען גרייט צו דערלאַנגען פון בעסטן און שענסטן.

די אָרגאַניזאַציע פון באַל איז נישט בלויז אַהן א פאָרוואורף, נאָר פערדינט לויב און אנערקענונג. אַלע קאָמיטעטען פון אָרגאַניזיר-קאָמיטעט האָבען געאַרבייט אינטענסיוו און מיט דער גענויעסטער פּינקטליכקייט. יעדער קאָמיסיע האָט ארויסגעוויזען די מאַקסימום פלייסיגקייט אויף איהר געביעט און איבער אַלץ האָט געוואַכט דאָס אויג פון פערענטוואָרטליכען אָרגאַניזאַטאָר פּרעזעס ה' דען. אַלע בופעט-בעשטעלונגען זענען געמאַכט געוואָרען אויף באָנעס, וועלכע זענען פריהער פערקויפט געוואָרען אויפ'ן זאַהל. גאַר שטאַרק האָבען „קאָנקורירט" צווישען זיך דער ד"ר שענדעראָוויטש און ה' יאַנקעל גאָלדבערג. איינער האָט דעם צווייטען געוואָלט איבערשטייגען ביים פערקויפען די באָנעס, וועלענדיג שלאָגען רעקאָרד מיט א וואָס גרעסערן פּדיון.

צוויי אָרקעסטערס, צוויי שאַטניעס. א ספּעציעלער קיהל-זאַהל. מ'קאָן זאָגען, אז דער גאַנצער בנין פון טעאַטער איז געשטאַנען צו דער דיספּאָזיציע פון שפּיטאַל-באַל און אַלץ איז געוואָרען אָבגעגעבען אויף די אינטערעסען פון ה' דען, אומזיסט. די טעאַטער-געביידעס, די שאַטניע, די מוזיק און די עלעקטריע.

אויפ'ן זאַהל זענען געווען קרוב 400 פּערזאָהן. אָבער ווי אַנשטענדיג, קאָרעקט און פיין יעדער האָט זיך פערהאַלטען. מ'האָט זיך געווײַלט, מ'האָט געטאַנצט-געשפּילט. געזונגען, מ'האָט אויך געמאַכט א קערטעל, אָבער דאָס נאָר אין די לאָזשעס. מענשען האָבען אויך גאַנץ היבשליך געטרינקען, אָבער ס'איז געווען אַלץ אין די ראַהמען, בכבוד און בעשיידען, אַהן דעם מינדעסטען דעפעקט און אַהן א וועלכען ס'איז הויכן שאַרך און גערודער.

אַלץ האָט זיך גוט איינגעגעבען, אַלץ האָט געטריי און מיט מסירת נפש געאַרבייט די איינאָרדנונג האָט ווירקליך איבערגעשטיגען אַלע ערוואַרטונגען און דאָך מוז דאָ בעמערקט ווערען אויך א געוויסען נעגאַטיווען מאָמענט, וואָס ברויך פערשריבען ווערען אויפ'ן אַדרעס פון א טייל פון דער יודישער געזעלשאַפט, וואָס האָט נישט פערשטאַנען אָבצושאַצען די חשיבות און דעם בעדייט פון דעם גרויסען מאָמענט, ווען ס'איז געקומען א צייט, וואָס מ'האָט דערגרייכט די מעגליכקייט צו פייערן א פּורים-אָווענד לטובת דעם יודישען שפּיטאַל.

אמת ס'זענען געקומען בערך 400 מאַן. אָבער ס'האָבען געפעהלט א סך, וואָס זענען נישט געקומען. ס'איז געווען נאָך גענוג אָרט פאר אַלע. ס'איז דערפאַר פריהער געזאָרגט געוואָרען און טאַקע צוליב דער בעגרינדעטע אויסרעכנונג און ערוואַרטונג, אז אַלע וועלען קומען, האָט מען זיך בעמיהט צו בעקומען די גאַנצע טעאַטער-געביידע. אַזוי איז ליידער נישט געווען. טראָץ דעם בעדייטענדען עולם, וואָס איז יאָ געקומען, איז די פּרעקווענץ פאָרט געווען א שוואַכע, ווען מען נעמט אין אַכט די גרויסע און וויכטיגע אויפגאַבע פון דער שפּיטאַל-אימפּרעזע. די פּראָפּאָרץ-פערהעלטניש פון די צאָהל אַנוועזענדע מיט'ן דערמאָנטען ערהאַבענעם ציעל שטעהט ווייט נישט אויף א גלייכמעסיגען דיסטאַנץ.

האָט מען טאַקע געהערט אויפ'ן באַל שמועסן, אז מצד פערשידענע קרייזען איז צו בעמערקען א שטילער סאַבאָטאַזש, וואָס איז א פּועל-יוצא פון דער ספּעציפישער שטאָדט-פּאָליטיק... מ'האָט אפילו אָנגערופען נעמען פון אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס, וואָס שפּילען די ראָל פון פּאַסיווען ווידערשטאַנד. מיר ווילען דאָ נישט ארייננעהן טיעפער אין דער זאַך. מיר ווילען דאָ אויסמיידען „גערעדטס און געשמועסט". ס'איז נישט קיין אָנגענעהמע זאַך צו „גריבלען זיך אין די הינטער-קוליסען ארום דעם אַזוי גערופענעם שפּיעל פון „סאַבאָטאַזש און פּאַסיווער ווידערשטאַנד". גענוג איז, אז ס'האָבען געפעהלט א סך מענשען וועמענס אַבוועזענהייט ס'איז געווען אויפפאַלענד...

ס'איז טאַקע אמת, אז אַלע אימפּרעזען, ווי דאַנסינגען, פאָרשטעלונגען און פערווײַלונג'ס-אָווענדען, זענען אָבגעלעגט געוואָרען צוליב'ן שפּיטאַל-באַל. דאָס איז אָבער נאָך ווייניג. דאָס איז נאָך ווייט נישט קיין אויסדריק פון ליבע און דרך-ארץ צום שפּיטאַל. ווארום, ערשטענס, איז א גרויסע פראַגע, צי יענע אימפּרעזען וואָלטען געהאַט א מאַטעריעלען ערפאָלג אין דער צייט, ווען דער שפּיטאַל-באַל איז געווען אַזוי פּאָפּולער; די איינאָרדנער וואָלטען אַמוואַרשיינליכסטען געמאַכט א ריזיקאַלן שריט. צווייטענס וואָלט עס געווען צו-שרייענדיג און א צו-בולט'ער להכעיס נעגען שפּיטאַל און אויך אַזוי ווייט, האָט קיינער נישט געהאַט קיין מוטה. אין בעסטען פאַל, ווען אפילו דאָס רעזיגנירען פון די אימפּרעזען אין זעלבען שבת-צו-נאַכט טינען אָווענד זאָל קאָמפּענסירט ווערען מיט אידעאַלישע טעמים מחמת דער אַכטונג צום שפּיטאַל — איז עס אויך א קנאַפּער בעווייז און נאָך ווייניגער א בערעכטיגונג פאר די, וואָס זענען נישט געקומען. שפּיטאַל איז נישט קיין פּאַרטיי-פראַגע און נישט קיין אייגענטום, אָביעקט פון דעם, אָדער, יענעם יחיד. דאָס שפּיטאַל געהערט צו דער גאַנצער שטאָדט און דעריבער האָבען אַלע געהאַט פאַר א חוב צו קומען און זיך בעטייליגען בפועל ממש אין פּורים-באַל. ס'זענען נישט געווען קיין מניעות פאר קיינעם. די פראַגע „זאַפּראָשעניעס" איז געוואָרען אויסגעבעסערט. ס'זענען בצלר ארויסגעגעבען געוואָרען מעלדונגען, אז אין גמינע, צי אין קאַסע פון טעאַטער קען יעדער אַזעלכעס בעקומען. מ'האָט זיך אין דעם פאַל געברויכט לערנען א קל וחומר: אויב די פּוילישע געזעלשאַפט האָט ארויסגעוויזען פערשטענדניש, אָבגעגעבענדיג דעם זאַהל, אָרקעסטערס און עלעקטריע אומזיסט, נעמענדיג אין אַכט דעם וויכטיגען ציעל, א כל-שכן, אז מצד דער יודישער געזעלשאַפט, האָט די בעציהונג געבראַוכט זיין א פיל-פאַך וואַרימערע און די פּרעקווענץ א הינדערט-פּראָצענטיגע. ס'זענען געווען צוגעגרייט אַלע מעגליכקייטען. דער באַל איז געווען מיט פּערנעס, מיט אומבעגרעניצטן פּלאַץ און מיט א בופעט, וואָס האָט געקענט בעשפּייזען אַלע, וואָס וואָלטען נאָר געקומען. ס'איז געבליבען גענוג. אָבער דאָס מאַכט נישט אויס. וועלען די קינדערלעך פון בית יתומים אויך עפּעס געניסען.

אַלענפאַלס איז דער שפּיטאַל-באַל געקרוינט געוואָרען מיט ערפאָלג. ער איז געווען א נייעס אין זיין מין. די אָרדנער און די אַלע וואָס האָבען זיך בעמיהט, קומט א גרויסען יישר כח פאר אַזא גראַנדיעזע שטיק אַרבייט, וואָס זיי האָבען אָוועקגעלעגט. דער באַל מיט זיין פּרעכטיגער און אָריגינעלער איינאָרדנונג וועט געוויס דינען פאר א מוסטער פאר אַנדערע און וועט אויך האָפענטליך זיך איינבירגערן אין אונזער שטאָדט אלס יאָהר-יעהרליכער טראַדיציאָנעלער פּורים באַל פאַר'ן שפּיטאַל.

שלום-עליכמ'ס קלאַסישע-מייסטערווערק „שווער צו זיין א איד"

אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"

נאָך א לענגערע גרינדלעכע צוגרייטונג וועט די דראַמסטודיע „מסדה" אונטער די קינסטלערישע לייטונג און רעזשי פון ה' מ. לאַטטע אויפפירען אין די נאָנסטע טעג שלום עליכמ'ס קלאַסישע מייסטערווערק „שווער צו זיין א איד" ספּעציעל דורכ'ן מחבר בעאַרבעט פאר דער בינע פון זיין ראָמאַן „דער בלוטיגער שפּאַס".

די קאָמעדיע „שווער צו זיין א איד", וועלכע אילוסטרירט דאָס ראַנגעלניש און מאַרטירערייע פון די יודישע סטודענטען אין צאַרישען רוסלאַנד, און איז אויך א אָבשפּיגלונג פון דער היינטיגער צייט, אין קאַמף פון די יודישע אַקאַדעמיקער פאר זייערע רעכט, געהערט צו די בעסטע ווערק פון אונזער גרויסען קלאַסישען הומאָריסט, באַזיצט שפּרודעלדיגען, אייגנאַרטיגען הומאָר און דינאַמיק.

די פאָרשטעלונג האָט ארויסגערופען גרויס פּעראינטערעסירונג און אַנזעהן ביי די ברייטע מאַסען, און אויך ביי די אַלע פאר וועלכע ס'איז טייער דאָס לעבעדיגע יודישע וואָרט בכלל און שלום-עליכמ'ס פּערלדיגער הומאָר בפרט אין דער אינטערפּרעטאַציע פון די „מסדה"-פּיאָנערן פאר די יודישע קולטור און קונסט.

ראַדאָמער יודען פון א מאָהל

טיפּען, געשטאַלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

אין משך פון 24 שעה א פעלד = געריכט: שיסען, אדער הענגען.

פאר טראַגען א ווייסען אנצוג און פאר בעהאַלטען באַמבע־וואַרפערס.

85.

דאָ ווילען מיר דערצעהלען וואָס האָט פּאַסירט אין די יאָהרען 1908—1907.

אין יענע יאָהרען האָט זיך גראָד אומגעקעהרט פון אַמעריקאַ דער היגער בעקאַנטער האַנדוועדקער - טהוער משה רובינשטיין. ער האָט געטראָפען אין רעכטען ברען פון דער רוסישער רעוואָלוציע. ה׳ רובינשטיין האָט פערבראַכט אין אַמעריקאַ א פּאָר יאָהר מיט דער דעה דאָרט זיך איינצואָרדנען און צו בעזעצען זיך. די אויסזיכטען און די פּערספּעקטיוען אין נייעם לאַנד האָבען זיך איהם פאָרגעשטעלט נישט שלעכט.

ס׳איז דאַן אין יענע יאָהרען געגאַנגען קיין אַמעריקאַ א גרויסע יודישע עמיגראַציע, איבערהויפּט פון רוסלאַנד, פון וואַנען ס׳איז אַנטלאָפען אַ סך יודען נאָך די פּאָגראָמען. די שיפען אויפ׳ן ים זענען געווען פול מיט די יודישע פליטים פון די רוסישע פּאָגראָמען. אין אַמעריקאַ האָט זיך אָנגעהויבען אויספּיקען א נייער יודישער ישוב, וועלכער האָט כסדר גענומען וואַקסען וואָס מעכטיגער און שטאַרקער און זיינע ענטוויקלונג׳ס פאָרמען אויפ׳ן עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטליכען געביעט האָבען נעשלאָגען אזעלכע טיפע וואָרצלען אויף דער נייער ערד, אַז זיי זענען געוואָרען א צוציהונגס־קראַפט אויך פאַר די יודען אין אַנדערע לענדער וואו ס׳האָט געהערשט אַ קריזיס און וואו דער יוד איז געווען איבעריג און צו גרויס אין די אויגען.

דעם ביישפּיל פון די רוסישע יודען האָבען נאָכגעטוהן פיעל פּוילישע יודען, ווערמען דאָס לעבען איז דאָ געוואָרען שווער. כמעט אין יעדער שטאָדט און שטעדטל האָט זיך א הויב - געטוהן די כוואַליע פון עמיגראַציע. מ׳האָט אָנגעהויבען פאָהרען, מ׳האָט זיך ארויסגעריסען פון די אַלט־איינגעזעסענע ערטער און מ׳האָט זיך געלאָזט אין דער ווייטער, ברייטער וועלט אַריין זוכען פּרנסה און זיך בעזעצען אין א נייע, בעקוועמערע היים, וואו דער יוד ווערט נישט אזוי גע׳רודפ׳ט און פערפאָלגט.

אין אַ סך יודישע הייזער האָט מען דאַן א סך טרערען פערגאָסען. מאמעס האָבען זיך ניט געוואָלט שיידען מיט זייערע זיהן, קינדער מיט זייערע טאַטעס און כּלות מיט זייערע חתנים. מ׳האָט זיי נישט געוואָלט פון די שטובען אוועקלאָזען, נאָר זיי זאָלען בלייבען דאָ, צוזאַמען מיט זייערע פאַמיליעס, און טיילען דעם זעלבען גורל וואָס זיי, די איבערגעבליבענע. ס׳האָט ניט געהאָלפען זייער געבעט און זייער געוויין. די קאַנדידאַטען אויף עמיגראַציע האָבען נישט געוואָלט נאָכגעבען און געבליבען שטאָל און אייזען ביי זייער בעשלוס.

ס׳איז געוואָרען א געפאַהרעריי פון אַלע זייטען אזוי, אַז ס׳איז כמעט אויסגעליידיקט געוואָרען צו האַלבע שטעטלעך. די טויערען פון אַמעריקאַ זענען געשטאַנען אָפען און פריי פאַר אַלע. זיי האָבען אַלע אַריינגענומען מיט ברייטע אָרעמ׳ס. די פרומע, בעלי־בתישע קרייזען האָבען געקוקט ניט גוט אויף די אַנטלויפענדע. ביי זיי האָט עס נישט געהייסען, אַז מ׳האָט עמיגרירט, נאָר מ׳איז „אוועק". דאָס איז נישט געווען קיין פיינע בעצייכנונג. חייל דער זין פון דאָזיגען וואָרט איז געווען, אַז מ׳איז אַוועק ווי אַ פערברעכער; אז די, וואָס אַנטלויפען אויף יענער זייט ים, וואָלטען מי יודע וואָס פאַר א שלעכטס בעגאַנגען וואָס זיי מוזען עוקר זיין.

און ווירקליך זענען דאַן צווישען די עמיגראַנטען אויך געווען אזעלכע, וואָס זענען אַנטלאָפען קיין אַמעריקאַ צוליב קרימינעלע שטראָפען, וואָס האָבען אויף זיי געוואָרט. די מעהרהייט אָבער האָט זיך געבילדעט סתם פון פּיאָנערען, וואָס האָבען געזוכט א ניי לאַנד, וואו צו קענען זיך בעסער אויסלעבען אַלס פרייע בירגער מיט אַלע רעכט, און אויך פון אַ טייל פּאָליטישע און רעוואָלוציאָנערן, וואָס זענען אַנטלאָפען פון סיביר און פון די תפיסות, פון וואַנען מ׳האָט זיי ארויסגע׳גנב׳עט.

די ערשטע עמיגראַנטען - פּיאָנערען האָבען געוויסט, אַז זיי פערשאַפען עגמת נפש און וואָגאַר בושה זייערע פערבליבענע משפּחות מיט זייער „אוועק" קיין אַמעריקאַ. זיי האָבען זיך אָבער נישט אָבגעשטעלט פאַר קיין שום זאַך און ווי נאָר זיי האָבען געהערט, אַז אויף דער וועלט האָט זיך אויסגעזוכט ערגיץ אַ פריי ווינקעלע האָבען זיי גענומען האַק און פּאַק און טאַנצענדיק און שפּרינגענדיק געלאָזט זיך שווימען אויף אונענדליכע ימים אין עק וועלט אַריין. אפילו שפּעטער ווען מ׳האָט זיי פון זייערע היימען געשריבען, אַז זיי זאָלען צוריקקומען, ווייל ס׳איז זיי אַ חרפּה און מען שעמט זיך דאָ אין פּוילישען שטעטעל מיט יעדער איינער פאַמיליע, וואָס האָט נאָר א קרוב, צי א מאַן, אדער א פאָטער, וואָס איז „אוועק" קיין אַמעריקאַ -- אפילו דאַן, האָבען די עמיגראַנטען נישט געוואָלט הערען פון צוריקקומען דא אַהער.

אין אַמעריקאַ האָבען זיך די יודישע עמיגראַנטען ביסלעכווייז ארויפגעאַרבייט און אָנגעהויבען זאָרגען וועגען אריבערנעמען זייערע פרויען און קינדער און נאָך אַנדערע קרובים.

אַזוי איז געווען אמאָל, ווען אַמעריקאַ איז געשטאַנען אָפען און פריי פאַר אַלע.

דעמאָלט, בשעת דעם עמיגראַציע־שטראָם, האָבען אויך נישט געפעהלט קיין ראַדאָמער יודען. יעדען בעגינען ווען מ׳איז ארויס אין גאַס עפענען די געשעפטען האָט מען זיך באַלד דערוויסט, אז דער, אָדער יענער האָט געמאַכט ביינאַכט פיס קיין אַמעריקאַ. טייל האָבען גע׳חוזק׳ט, אָבער א סך האָבען מקנה געווען און זיך געשעמט דאָס ארויסצוזאָגען. ווען משה רובינשטיין איז צוריקגעקומען נאָך אַ פּאָר יאָהר זיין דאָרט, האָט ער כסדר געשילדערט דעם כח פון יוניטעסטעטס און ווי אזוי עס בליהט און וואַקסט דער יודישער ישוב און ווי די ראַדאָמער לאַנדסלייט אַרבייטען זיך אַרויף. מ׳איז געלאָפען אָבנעמען גרוסען און מ׳האָט אויפגעשטעלט מויל און אויערען.

רובינשטיין איז דאַן געווען פון די ערשטע ראַדאָמער פּיאָנערן, וואָס האָבען עמיגרירט קיין אַמעריקא. אָבער שוין אין א פּאָר טעג ארום נאָך זיין צוריקקומען פון! דאָרט האָט ער באַלד צוריק דערשמעקט וואו ער געפינט זיך. פּאָניע האָט איהם געמאַכט א קבלת פּנים, אַז ער האָט שיער נישט דערפילט דעם טעם פון דער תליה.

געשעהן איז דאַן אזוי:

אויף לובלינער 30, וואו רובינשטיין האָט נאָך דעמאָלט געוואָהנט, האָט מען געוואָרפען א באָמבע אויף א פּאָליצמייסטער. א סך יודישע רעוואָלוציאָנערן זענען אריין צום ה׳ רובינשטיין אין דער וואָהנונג זיך דאָרט אויסצובעהאַלטען. צווישען זיי זענען געווען רפאל די הייוועגס (ברייזע רייזעלס זוהן) און נאָך איינער א יודישער יונגערמאַן, א שניידער, מיט צוויי אָנגעלאָדענע רעוואָלווערען אין די הענד. מ׳האָט די סאָציאַליסטען אויפגערוימט, מ׳האָט זיי פערשטעקט און בעהאַלטען, וואו מ׳האָט נאָר געקענט און רובינשטיין אַליין איז געבליבען אין שטוב מיט א קלאַפּעדיג הערץ. ס׳האָט נישט לאַנג געדויערט און ס׳זענען אָנגעלאָפען געהיים - אַגענטען, וועלכע האָבען אָנגעוויזען אויף איהם, אז ער האָט די באָמבע געוואָרפען. דער חשד האָט זיך גענומען דערפון, וואָס רובינשטיין האָט געטראָגען א ווייסען אַנצוג, דעם זעלבען אנצוג מיט דער זעלבער קאָליר, וואָס דער אטענטעטער. מ׳האָט איהם אויפגעפּאָדערט ער זאָל געהן מיט זיי און אויפ׳ן גאַנצען וועג ביז אין דרויסען ארויס פאַר׳ן טויער האָבען די אגענטען געהאַלטען רעוואָלווערען צוגעשטעלט צו זיין קאָפּ. ביים טויער איז געשטאַנען א סאָטניע קאָזאַקען, מ׳האָט איהם אריינגעלאָזט צווישען זיי און מ׳האָט איהם אָבגעפיהרט צום פּריסטאָוו, דעם הויכען שאַטקע (אַזוי האָט מען איהם גערופען) וועלכער האָט געוואָהנט אויף דער שפּאַציר גאַס. דער פּריסטאַוו האָט געבעטען מ׳זאָל איהם נישט אַזוי פיהרען. ער האָט רובינשטיין געקענט און ער האָט דערום געוואָלט איהם מציל זיין פון די קאָזאַקען, וועלכע האָבען איהם געקענט אויפ׳ן וועג דער׳הרג׳ענען. די קאָזאַקען האָבן נישט געוואָלט פאָלגען און פון צירקעל איהם אוועקגעפיהרט אונטער אזא „פּאַראַד" אין קרימינאַל אריין, וואו מ׳האָט איהם איינגעזעצט אין א בעזונדער צימער.

אין שטאָדט איז געוואָרען א בהלה, ווייל מען האָט געשמועסט, אַז אין פערלויף פון 24 שעה וועט פאָרקומען אַ פעלד־געריכט, וואָס וועט איהם פער׳משפּט׳ען צו שיסען, אדער צו הענגען. מ׳האָט זיך אָנגעהויבען משתדל צו זיין און אויסנוצען פערשידענע פּראָטעקציעס. מ׳האָט אין מיטן דערנאַכט אויפגעוועקט די אַלטע מוליעראָווא, וועלכע האָט זיך געקענט מיט׳ן גובערנאַטאָר און מיט׳ן פּאָליצמייסטער. מ׳האָט זי אַרויסגענומען פון בעט, ארויפגעוואָרפען אויף איהר א פּאָלטאָ און גענומען זי ארומפיהרען אויף פערשידענע ערטער זי זאָל אינטערווענירען ביי הויכגעשטעלטע שררות, אַז מ׳זאָל נישט אומברענגען קיין אומשולדיגען מענש.

דער פּאָליצמייסטער איז געבליבען לעבען. די מוליעראָווא איז געגאַנגען צו איהם בעטען פאַר רובינשטיינע׳ן. ס׳האָט זיך אויך משתדל געווען דער פּוילישער רעדאַקטאָר פון דער דעמאָלטדיגער „גאַזעטאַ ראַדאָמסקאַ" יאַסטשעמבסקי און א דאַנק זיי ביידע איז רובינשטיין אָבגעראַטעוועט געוואָרען פון א זיכערען טויט.

מ׳האָט רובינשטיינען אַרויסגעלאָזט פון דער תּפיסה ביינאַכט. און ווען ער איז צו זיך אַהיים און זיך געלעגט שלאָפען, האָט מען ביי איהם געקלאַפּט אין טהיר. ער האָט מורא געהאַט צו עפענען. ס׳איז איהם בעפאַלען אַנ׳אימה, צי מ׳געהט איהם שוין ווידער נישט ארעסטירען. אָבער פון יענער זייט טהיר האָט מען זיך צו איהם געוועגדעט אויף פּויליש: פּאַניע רובינשטיין, עפענט, האָט נישט קיין מורא. דאָ געהען אייגענע —

ווען רובינשטיין האָט געעפענט זענען אריינגעקומען צוויי פּוילישע פרויען און איין קריסט, וואָס האָבען איהם געברענגט א בוקעט בלומען און זיך צעקושט מיט איהם. זיי האָבען איהם געדאַנקט, וואָס ער האָט אויסבעהאַלטען די סאָציאַליסטען און זיי אָבגעראַטעוועט, בעצאָהלענדיג שיער נישט מיט זיין אייגן לעבען. דערביי האָבען זיי איהם פערזיכערט, אז דער זעלבער אַגענט וואָס האָט אָנגעוויזען ווער ס׳האָט די באָמבע געוואָרפען, וועט ווערען מאָרגען 5 אז. נאָך מיטאָג דערשאָסען. און אזוי אַיז טאַקי געווען. צו־מאָרגענס פּונקט צו דער זעלבער שעה, איז דער זעלבער אַגענט דערשאָסען געוואָרען אויף דער וואַרשאַווער גאַס נעבען פּאַסכאַלסקי׳ס געשעפט.

אויסבעסערונג.

אין איינעם פון די פריהעריגע קאַפּיטלען, וואו מיר האָבען בעשריבען דעם בלוטיגען פרייטאָג, ווען ס׳זענען אומגעקומען פון די רוסישע קוילען א גרויסע צאָהל פּוילישע און יודישע אַרבייטער, איז געווען א טעות ביים דערמאָנען דעם נאָמען פון יודישען שניידער אויף זאַטילנע. נישט אַברהם יאַצעק האָט געהייסען דער דאָזיגער שניידער, נאָר אַבֿרהם רודמאַן. זיין זוהן, וועלכער איז דאַן דערשאָסען געוואָרען, האָט געהייסען אהרן, צוזאַמען מיט איהם זענען געפאַלען א זוהן פון דעם יודישען קצב ישראל אהרן און אויך אַ דריטער, א געוויסער קלעצקי, אַ שניצער.

באַהן - אנגעשטעלטע, וואס האבען גע'לקח'ענט פון די מאגאזינען פערשידענע סחורות און זיי פערקויפט „במקח השוה" אין גאס.

פאר זייערע דעפראודאציעס האָבען זיי בעקומען היבשע שטראָפען — אויך די פריוואַטע אויפקויפער האָבען בעקומען א פסק.

אין ראַדאָמער קרייז - געריכט איז די טעג בעטראַכט געוואָרען א פראָצעס פון נייע דעפראודאַציעס. דאָס מאָהל האָט עס זיך געהאַנדעלט וועגען דריי באַהן-אַנגעשטעלטע און דריי ראַדאָמער ציוילע פערזאָנען: צוויי יודען און איין קריסט.

די ערשטע זענען: לעשניעווסקי ריטערס און גאַרבאַוויטש. זיי זענען געוואָרען בעשולדיגט, אז פון 1934 ביז אַפּריל 1936, זייענדיג אויף די אַמטען פון באַהן-מאַגאַזינערן, האָבען זיי ארויסגעטראָגען פון די מאַגאַזינען סחורות אין דער ווערטה פון העכער 6000 זל. די סחורות זענען בעשטאַנען פון אייזען-בלעך, שרויפען, בענזין, ספּיריטוס, צינק און שמערגל. די אַנדערע דריי זענען אַלטער ווינאַגראַדזקי, קלמן גאָלדפאַרב און אַראָם פלאַריאַנטשיק. די צוויי יודען זענען אייגענטימער פון אייזען-געוועלבער אין דער דריטער, דער קריסט, איז אַן אייגענטימער פון א הויז אויף טראַוגוטטאַ. די לעצטע דריי איז פאַרגעוואָרפען געוואָרען, אַז זיי האָבען אָבגעקויפט די גע'גנב'טע סחורות.

אין אַ געוויסען טאָג האָט זיך לעשניעווסקי, זייענדיג שכור, מודה געווען, אַז ער איז בעגאַנגען מאַלווערסאַציעס. לישניעווסקי א פערדינטער פוילישער לעגיאָניסט און זעלנער, וועלכער האָט 8 יאָהר געדיענט אין די לעגיאָנען און אין פוילישען מיליטער און וועלכער האָט אויף דער מלחמה זיך דערדינט צו גרויסע אויסצייכנונגען, קומענדיג צום פראָקוראָר, האָט ער אַראָבגענומען פון זיך אַלע אָרדערען און, וואַרפענדיג זיי אויפן טיש, האָט ער אויסגערופען: „איך האָב פערקויפט פוילען, אויספיהרענדיג דעפראַודאַציעס און דעריבער האָב איך נישט קיין רעכט צו טראָגן די אָרדערן".

בעת 8 פערהערען אין דער אויספאָרשונג האָט ער זיך געגצליך מודה געווען, אָנווייזענדיג אויף די פערזאָנען, וועלכע האָבען איהם דערצו געהאָלפען. אויך ריטערס האָט זיך אנערקענט אלס שולדיג ביים אויספאָרשונג'ס - ריכטער. אויסגעבענדיג ווידער די פערזאָנען, וועמען ער האָט די גע'גנב'טע סחורות פערקויפט.

פאַר'ן געריכט אָבער האָבען זיך ביידע נישט מודה געווען. לישניעווסקי האָט דאָ ערקלערט, אז ער האָט זיך בלויז מודה געווען דערפאַר, ווייל ער האָט געוואָלט אויפמערקזאָם מאכען דעם פראָקוראָר אויף די גנבות, וועלכע זענען פערהאַנגען אויף דער באַהן אין ראַדאָם. ריטערס ווידער, זעהענריג אַז לעשניעווסקי איז בעפרייט געוואָרען פון תפיסה האָט ער זיך אויך מודה געווען, מיינענדיג, אַז אויב ער וועט זיך מודה זיין וועט מען איהם אויך בעפרייען.

אויך די אַנדערע, אויסער גאַרבאַוויטשען, האָבען זיך פאַר'ן געריכט צו קיין שולד נישט מודה געווען.

צום פּראָצעס זענען ארויסגערופען געוואָרען איבער 60 - עדות, וועלכע האָבן זיך גרופּירט פון באַהן - בעאַמטע און באַהן - ארבייטער. זייערע ערקלערונגען האָבען שטאַרק בעלעסטיגט די בעשולדיגטע.

אינטערעסאנט איז אויסגעקומען דאס עדות - זאָגען פון בודקיעוויטש. בודקיעוויטש, וועלכער האָט דעם זעלבען נאָמען וואָס דער קאָמוניקאַציע-מיניסטער, איז צוגענומען געוואָרען אלס באַהן-אַרבייטער אין דער ראַדאמער דירעקציע און געאַרבייט אלס הילף - אַרבייטער פון בעשולדיקטען גאַדבאָוויטש.

צוליב דעם וואָס בודקיעוויטש איז צוגענומען געוואָרען דורך דעם מיניסטער בודקעוויטש, האָבען די אַרבייטער געגלויבט, אַז דער מיניסטער איז זיינער אקרוב און האָבען איהם א נאָמען געגעבען „מיניסטעריאַל שפּיצעל". דאָס האָט איהם זעהר געקרענקט, ווייל דער מיניסטער איז געווען פאַר איהם א גאַנץ פרעמדער מענש. ווען זיין שעף האָט איהם געהייסען גיסן אין פלעשער, ספּירטוס, בענזין, האָט ער די ערשטע צייט דאָס געטוהן. ווען אָבער ער האָט געזעהן, אַז גאַרבאָוויטש נעמט אין דער טעטשקע די אָנגעפילטע פלעשער אהיים, האָט ער מעהר נישט געוואָלט העלפען גאַרבאוויטשען אין דער גנבה און דערפאַר האָט איהם טאָקע יענער זעהר שיקאַנירט.

אַלס עקספערט איז אַרויסגערופען געוואָרען דער אַסעסאָר פּריטשאַקאָווסקי פון דער באַהן פינאַנץ - אָבטיילונג אין ראַדאָם. דערפאַר וואָס זיין עקספּערטיזע פערשווערט נאָך מעהר די בעשולדיגונג געגען לעשניעווסקי, וויל דער לעצטער זי אָבשוואַכען. דורך א רייהע פראַגען צום עקספּערט וויל ער בעווייזען, אז די רעוויזיעס, וועלכע זענען געמאַכט געוואָרען דורך די רעווידענטען אין די באַהן-מאַגאַזינען, זענען נישט געווען ווי געהעריג און נאָך די רעוויזיעס זענען געווען, אָדער סופּעראַטען, אָדער מאַנקאָ. אַזוי דערצעהלט לעשניעווסקי, אַז אין מאַגאַזין נאָך פערשידענע רעוויזיעס איז געבליבען אַנ'עודף פון 7000 קילאָ אייזענבלעך אין דער ווערטה פון איבער 3500 זל. דערמיט ווילל ער „איבערצייגן" דעם געריכט, אַז די עקספּערטיזע פון פּריטשאַקאָווסקי איז נישט פון גרויסן ווערט.

פּראָקוראָר דאָטקיעוויטש אין זיין לענגערער רעדע טיילט די בעשולדיגטע אויף 2 גרופּעס: די ערשטע אויף מלוכה בעאַמטע און די צווייטע, וועלכע האָט געהאָלפען די דעפראוידאַנטען אויספיהרן זייער גנבה, אָבקויפענדיג ביי זיי די סחורות. פּראָקוראָר דאָטקעוויטש פאָדערט פאַר אַלע א האַרבע שטראָף, ספּעציעל פאַר די ערשטע 3 אלס מוסר פאַר די אַנדערע מלוכה-בעאַמטע, אַז די פוילישע מלוכה איז דאָס גוטס פון אַלע פוילישע בירגער און נישט פון דעפראוידאַנטען, וועלכע נעהמען דערפון אַזוי ווי עס וואָלט גאָר נעהמען זייערס.

די אַדוואָקאַטען זדשיטאָוויעצקי, ז. וואַשילעווסקי, לינדעמאַן, ביעדזשיצקי און סטאַנישעווסקי האָבען פערטיידיגט זייערע קליענטען און יעדער אויף זיין שטייגער האָט געוואָלט ווייכער מאַכען די בעשולדיגונג, קומענדיג צום אויספיהר, אַז זיי געפינען נישט איין קיין שולד פאַר קיינעם און דעריבער געבעטען אַלע צו בעפרייען.

דאָס געריכט האָט נאָך א דריי-שעה-דיגע בעראַטונג ארויסגעטראָגען אַנ'אורטייל לויט וועלכען לעשניעווסקי האָט בעקומען 5 יאָהר תפיסה; ריטער $2\frac{1}{2}$ יאָהר; גארבאָוויטש 3 יאָהר. אַלע דריי פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 5 יאָהר.

קלמן גאָלדפאַרב און אַלטער ווינאָגראדסקי זענען פער'משפט געוואָרען צו אַ יאָהר תפיסה מיט בעצאָהלען צו 100 זל. גזשיוונע יעדער; פלאראנטשיק אויף 6 מאָנאַטען, וועלכע זענען איהם געשאָנקען געוואָרען אויפן יסוד פון דער אַמנעסטיע.

אָר.

א בריעף פון פעראיין „קאנגרעס - פוילען" אין וויען.

אויף אַ שמחה ביי די ראַדאָמער לאַנדסלייט.

פון פעראיין „קאנגרעס - פוילען" אין וויען, אין וועלכען עס גרופּירען זיך אַלע לאַנדסלייט פון פוילען, צווישען זיי אויך די ראַדאמער. בעקומען מיר בריעף, וועלכע ענטהאַלטען גרוסען פון זייער געזעלשאַפטליכען אויסלעבען זיך און פון זייער פערשידענע אַקציעס און אימפּרעזען, וואָס זיי אָרדנען איין לטובת וואָהלטעטיגע צוועקען און געגענזייטיגע הילף.

אייניגע אַזעלכע בריעף האָבן מיר שוין פערעפענטליכט אין אונזער צייטונג. היינט האָבען מיר דערהאַלטען א בריעף פון זעלבען פעראיין „קאנגרעס - פוילען" אין וויען, אין וועלכען אונזער ראַדאמער לאַנדסמאַן ה' מייכער גיעט איבער ווענן אַ פייערונג, וואָס דער דערמאנטער לאַנדסמאַנשאַפט-פעראיין האָט געפּראוועט אין צוזאַמענהאַנג מיט דער זילבערנער חתונה פון זייערס אַנ'אַנגעזעהענעם מיטגליד.

ה' מייכער שרייבט אונז:

אין א זעהר שענעם לאָקאַל האָבען זיך פערזאַמעלט די פערוואַלטונג מיט די מיטגלידער פון אונזער פעראיין „קאנגרעס-פוילען", כדי צו פייערן געמיינזאַם די 25 יעהריגע האָכצייטס-דאַטע פון אונזער געליבטע פערוואַלטונג'ס - מיטגלידער לאַטי ווײַנער מיט איהר מאַן, געוועהנליך ביי אַזאַ שמחה, נעמען אַנטייל אין דער ערשטער רייהע די קרובים און משפחה-מיטגלידער פון די יובּילאַרען. מיר זענען אָבער אין דער פרעמד, וואו זעלטען ווער פון אונז ס'האָט דאָ אַ קרוב און דעריבער בעטראַכטען מיר זיך דאָ אַלע לאַנדסלייט ווי איין פאַמיליאַרע גרופּע און פערטרעטען אין פיעל פאַלען די ראָל פון פערוואַנדטע. אונזערע געמיינשאַפטליכע געגענזייטיגע בעציהונגען קומען צום וואָרימסטען אויסדרוק הן אין ליידען והן אין פריידען. נישט בלויז הומאַניטאַרע הילף פלעגען מיר דאָ, ארויסווייזענדיג ברודערליכע פּראַאינטערעסירונג איינער צום צווייטען, נאָר מיר פיהלען פאַר אונזער פליכט צו בעשייגען די שמחה פון אונזערס א לאַנדסמאַן. דאָס האָט טאַקע בעוויזען די זילבערנע האָכצייט פון דער פאַמיליע ווײַנער.

מיר האָבען געמיטליך און זעהר קאַלעגיאַל פערבראַכט א שענעם אָוועט ביי פיין-סערווירטע טישען. דער וויצע-פּרעזידענט פרימערמאַן (פּרעזידענט זיידמאַן איז היינט אין פּאַלעסטינאַ) שילדערט די פלייסיגע און טיכטיגע מיטאַרבייט פון פרוי ווײַנער פאַר אונזער פעראיין און איהרע לייסטונגען צו העלפען די לאַנדסלייט אין שווערע מאָמענטען. עס רעדען אויך די מיטגלידער פון דער פערוואַלטונג די ה"ה בירענבוים, אַלבערג, מייכער, אַנקער און אין נאָמען פון די פרויען, די פרוי ראָזענקראַנץ. נאָך די הערצליכע ווערטער צו דער פאַמיליע ווײַנער, דערלאַנגט דער וויצע-פּרעזידענט פרומערמאַן אַלס מתנה א הערליכען עס-געשיר מיט א זילבער-אויסגראַווירטען אויפשריפט פון אונזער פעראיין „קאנגרעס פוילען" אין וויען. די מתנה איז אַנ'אויסדרוק פון דאַנקבאַרקייט און אַנערקענונג פאַר דער איבערגעגעבענער אַרבייט פון דער פאַמיליע ווײַנער לטובת אונזער פעראיין. אין נאָמען פון קאַלעגן ווערט דערלאַנגט דער פאַמיליע ווײַנער א גרויסאַרטיגען לייכטער פון זילבער מיט אויסגראַווירטע 26 נעמען.

נאָך די האַרציגע דאַנק-ווערטער פאַר די געשאַנקען און גוטע שבחים, פאַנגט אָן דער מוזיקאַלישער טייל. די גראַטענע קינדער פון אונזערע לאַנדסלייט טרעטען ארויס מיט דעקלאַמאַציעס, געדיכטען טענץ און געזאַנג און זייער קאָנצערט האָט זיך נישט צו שעמען פאַר גוטע פּראַמינענטע שוישפּילער.

אַלס ערשטער פון דעם קינדער-אַנסאַמבל טרעט ארויס דער 14-יעהריגער טשמאַל מיט א שענעם געדיכט, אַלס צווייטער דער 9-יעהריגער לעאָ אַנקער, דאָס זונדעלע פון אונזער קאַסירער; ער טראָגט-פאָר אין א קלינגענדיגען העברעאיש א געדיכט געווידמעט דעם יום-טוב פון די בעלי-היובל. וואונדער-שיין איז דער קאָנצערט-נומער פון דער קליינער 7-יאָהריגע עדיט זיידמאַן, דאָס טעכטעריל פון אונזער פּרעזידענט ווייצמאַן אַנ'איבעראַשונג איז געווען צום שלוס פון קאָנצערט, ווען ס'איז ארויסגעטרעטען דער 3-יעהריגע פריץ זיידמאַן, דאָס זינדעלע פון אונזער ראַדאמער קאָלעגע נ. ווייצמאַן. דער זאַהל האָט געשטורעמט פון אַפּלאָס פאַר דעם 3-יעהריגן „שוישפּילער".

נאָכ'ן קאָנצערט-פּראָגראַם איז געקומען פערווײַלונג און טענץ ביז צוויי ביינאַכט. דער אָוענד האָט איבערגעלאָזט אַ גוטען איינדרוק און מיר זענען זיך פונאַנדערגעגאַנגען אין דער בעסטער שטימונג מיט א נאָך מעהר ציגעבינדענעם קאָלעגיאַלען געפיהל און נאָך מעהר צוגעבינדענקייט צו אונזער פעראיין „קאָנגרעס-פוילען", וואָס איז די צווייטע געזעלשאַפטליכע היים אין דער פרעמד נאָך אונזער פּריוואַטע היים.

וויען.

נ. מייכער.

דעם הענדלער פון „צארישע" בריליאנטען האט זיך איין „מסחר" נישט איינגעגעבען אין ראדאם.

ער איז געכאפט געווארען אין ווארשא און מען האט איהם געבראכט אין ראדאמער געריכט.

דעם 17-טען דעצעמבער ה. י. ווען דער ראדאמער איינוואוינער נתן גערשטערמאן איז אין אווענד געגאנגען צו זיך א היים האט איהם אויף דער זשעראמסקיעגא גאס נעבען קאשטשושקא-פארק געטראפען א יונגערמאן, וועלכער האט איהם פארהאלטן און געבעטען ער זאל איהם אויפגעבען עטליכע אדרעסען פון יובילערס. גערשטערמאן האט איהם די אדרעסען אויפגעגעבען. צווישען די 2 לייט איז געקומען צו א געשפרעך, בעת וועלכען דער אומבעקאנטער האט ערקלערט, אז ער איז געקומען פון רומעניען (ער האט גערעדט רוסיש) און האט צו פערקויפען אנ'אויערענגעל מיט א בריליאנט, פאר וועלכען שטרויסמאן יובילער האט איהם געוואלט געבען 900 גילדען. ער האט איהם אבער נישט געוואלט פערקויפען, ווייל ער קען זיך נישט אויף קיין פויליש געלד. בעת דעם געשפרעך זייערען איז אנגעקומען נאך 2 פערזאנען פון וועלכע איינער האט זיך פארגעשטעלט אלס דער זוהן פון יובילער שטרויזמאן און האט גערשטערמאנען צוגערעדט צו קויפען דאס „בריליאנטעל", פערזיכערענדיג, אז דאס בריליאנטעל איז ווערטה 1600 גילדען, און, אז זיין פאטער וועט אים זיכער דערפאר געבען טויזענד גילדען. גערשטערמאן, וועלכער האט ביי זיך קיין געלד נישט געהאט איז אוועק אהיים און געבראכט דאס לעצטע געלד 145 זל. ער האט אנגעהויבן האנדלען דעם „בריליאנט" און איהם אין א „גליקליכער שעה" געקויפט פאר די 145 גילדען.

געשלאסען די „הערליכע" טראנזאקציע, איז גערשטערמאן אוועק צו דעם יובילער שטרויסמאן פערקויפען די „סחורה". אבער ווי ערשטוינט איז ער געווארען, ווען ה' שטרויסמאן האט אים ערקלערט, אז דאס בריליאנטעל איז א געוועהנליך גלעזעל, וואס מען קען קויפען פאר עטליכע גראשן.

א פערצווייפעלטער איז גערשטערמאן אוועק אין דער פאליציי, וואו צווישען די פאטאגראפיעס פון די פארברעכער האט ער דערקענט דעם „זוהן" פון שטרויזמאן. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס איז נישט דער זוהן פון שטרויזמאן, נאר א בעקאנטער ווארשאווער שווינדלער, א געוויסער פישעל זילבערשטיין, וועלכער איז שוין פאר פערשידענע פארברעכען אפגעזעסען עטליכע „וויראקען". ער איז געבראנגט געווארען קיין ראדאם און געשטעלט געווארען פאר'ן שטאט-געריכט.

פאר'ן פראצעס האט זילבערשטיין זיך בעמיהט אויף דעם געריכטס-קארידאר צו מאכען שלום מיט גערשטערמאן. אבער אהן רעזולטאט.

פאר'ן געריכט האט דער בעשולדיקטער זילבערשטיין ערקלערט, אז פון 3 יאהר צוריק זיצט ער שטענדיג אין ווארשא און האנדעלט מיט פלעשער און אין ראדאם איז ער גענצליך נישט געוועזען. אבער א רייהע עדות האבען פעסטגעשטעלט, אז דאס איז דער וואס האט זיך פארגשטעלט פאר שטרויסמאנ'ס זוהן און האט געמאכט די טראנזאקציע מיט דעם נאאיווען קונה.

אזוי ווי די שולד פון פישעל זילבערשטיין איז פעסטגעשטעלט געווארען האט איהם דאס געריכט פעראורטיילט אויף אנדערטהאלבן יאר תפיסה און אים גלייך פון געריכטס-זאהל געהייסען אפפיהרען אין תפיסה-אריין.

אר.

אויף א פרעסע-קאנפערענץ מיט די גרינדער פון דער נייער ספולדזיעלניע קרעדיטאווע אין קליינהענדלער-פערבאנד.

ס'איז שוין געווען געשריבען וועגען דעם, דאס ביים קליינהענדלער-פעראיין איז ענטשטאנען די איניציאטיוו צו גרינדען א באנק. די איניציאטיווע האט שוין זאגאר אנגענומען רעאלע פארמען, געפונענדיג א סימפאטישען אפקלאנג ביי די מיטגלידער און אויך נישט מיטגלידער, וועלכע האבען זיך שוין דעקלארירט מיט ענטשפרעכענדע סומעס אויף דעם צוועק.

אין שייכות מיט דער גרינדונג פון דער פינאנס-אינסטיטוציע איז גערופען געווארען היינטיגען דינסטאג א פרעסע-קאנפערענץ אין קליינהענדלער-פערבאנד, אויף וועלכער דער פרעזעס פון ראט פון דער באנק ה' סאלאמאן לעווין האט געגעבען א רייהע אויפקלערונגען וועגען די ציעלען און אויפגאבען פון דער נייער באנק.

ווי ה' לעווין גיבט איבער, האט אין ראדאם געזאלט געשאפען ווערען א ספולדזיעלניע קרעדיטאווא נאך מיט דריי יאהר צוריק. עס איז דאן אויסגעארבייט געווארען א סטאטוט, וועלכער איז בעשטעטיגט געווארען און דערנאך געווארען פערעיעסטריט אין געריכט. אבער נישט געקוקט דערויף, וואס אלע פארמאליטעטען זענען שוין געווארען ערלעדיגט, איז דאך די באנק נישט געשאפען געווארען. די סיבה דערפון איז געווען, וואס אין די באנק האבען זיך דאן געוואלט אנשליסען פערשידענע שיכטען, גרויסע סוחרים. קליינע סוחרים, פון וואס ס'וואלט ארויסגעקומען א מיש-מאש, א גאנצער תרעובות און דאס האבען די איניציאטארען נישט געוואלט. זיי האבען זיך בעסער געוואונשען, אז די באנק זאל זיך שטיצען אויף א בעשטימטען קלאס, פאר וועמען די פינאנץ און קרעדיט-טעטיגקייט זאלען זיין אינגאנצען געווידמעט. היינט איז אזא מאמענט געקומען. די פערוואלטונג פון קליינהענדלער - פערבאנד, וועלענדיג שאפען א באנק פאר זיינע מיטגלידער, האט זיך געווענדעט צו דער איניציאטיוו-גרופע, וואס בעזיצט דעם סטאטוט און די לעגאליזאציע צו גרינדען א ספולדזשעלניע קרעדיטאווע, פארשלאגענדיג איהר, אז זי זאל די ספולדזעלניע ארגאניזירען אין לאקאל פון קליינהענדלער - פערבאנד לטובת זיינע מיטגלידער, וועלכע בעשטעהען פון קליינע קרעמער, און וועלכע נויטיגען זיך ביי די היינטיגע שווערע בעדינגונגען אין קרעדיט, ווי א דורשטיגער אין וואסער.

דער פארשלאג פון קליינהענדלער-פערבאנד איז גערן אנגענומען געווארן און ס'איז בעשלאסען געווארען דעם פלאן פון פאר דריי יאהר צו רעאליזירען היינט, ווען עס דעפלעקטירט דערויף א בעשטימטער קלאס מענשען און דערצו נאך אזעלכער, וועמען ס'איז א חוב און א נעבאט פון דער שעה צו העלפען.

אין ווייטערדיגען לויף פון געשפרעך אקצענטירט פרעזעס לעווין, אז די באנק וועט טראגען אויסשליסליך א געזעלשאפטליכען כאראקטער און וועט זיך בשום אופן נישט לאזען אויף די וועגען פון אינדיווידועלע און פריוואטע אפעראציעס. זי וועט נישט געהערען צו קיין יחידים, נאר וועט זיין א קאאפעראטיווע באנק פאר דראבנע הענדלער און דראבנע פשעמיסלאוצעס. „יוקלאדען" וועלען אנגענומען ווערען פון גרויסע סוחרים אויך פון אזעלכע, וואס ווילען שטיצען, אבער אליין נישט געניסען פון די הלוואות, אויף וועלכע ס'האבען פארצוג און טאקע די גאנצע רעכט נאר די, פאר וועמען די באנק ווערט געשאפען.

ה' לעווין בעמערקט דערביי מיט צופרידענהייט, וואס ס'האבען זיך נעפינען גרעסערע יודישע פירמעס, וואס האבען די איניציאטיוו פון אזא באנק ווארים אויפגענומען, אבשאצענדיג דעם גרויסען בעדייט וואס אזא באנק האט ביים היינטיגען טאג פאר די קליינע סוחרים, וועלכע ווערען בעדראהט אלץ מעהר אין זייער קיום אויף אזוי ווייט, אז ביז צום אבגרונד פעהלט א פאר טריט. די דאזיגע יודישע פירמעס האבען זיך דעקלארירט מיט ענטשפרעכענדע סומעס, צוזאגענדיג דערביי אויך זייער ווייטערדיגע שטיצע.

לויט די רייד פון ה' לעווין, וועט די באנק זיין אנ'אויטאנאמישע קערפערשאפט, וואס וועט זיך פערנעמען מיט ריין פינאנסיעלע און קרעדיט-אנגעלעגענהייטען אין לאקאל פון קליינהענדלער-פערבאנד.

צום סוף ווענדעט זיך פרעזעס סאלאמאן לעווין צו די פרעסע-פארשטעהער, אויפמערקזאם צו מאכען דער עפענטליכקייט, אז ס'זענען נישט אמת די קלאנגען, וואס האבען זיך פערשפרייט, אז די יעצט-געשאפענע באנק איז א המשך, א פארטזעצונג פון דער באנק אויף פלאץ דריטער מאי, און אז די נייע באנק וועט צאהלען די חובות פון יענער ליקווידירטע באנק. ה' לעווין שטעלט פעסט אז די אלע קלאנגען האבען קיין שום גרונד נישט. און, אז די נייע ספולדזיעלניע-קרעדיטאווע אין קליינהענדלער-פערבאנד, איז א פולשטענדיג נייע פלאצובקע, וועלכע האט קיין שום געמיינזאמעס נישט מיט דער געוועזענער באנק פון דריטען מאי.

רעד. הערץ האט געשטעלט א רייהע פראגען אויף וועלכע ה' לעווין האט אויספיהרליך געענטפערט, בעמיהענדיג זיך קלאר צו פרעצעזירען דעם אנגעצייכענטען פלאן פון ארבייט, לויט וועלכען די ערשטע אויפגאבע וועט זיין אז הלוואות וועלען נאר בעקומען מיטגלידער און אין די ערשטע רייהע די יעניגע בראנזשע, וועלכע עס דראהט די סכנה פון אונטערגאנג, און איבערהויפט צו שטיצען מיט קרעדיט דעם דראבנעם האנדעל.

אויף דער פרעסע-קאנפערענץ זענען אויך געווען אנוועזענד און גענומען אנטייל אין געשפרעך די ה"ה: ליפשיץ, וויכטעל, נוסבוים, ש. ערליך, קראיעווסקי, בלאטמאן, פלאצקי, בירענבוים און אנד. פון וועלכע א גרויסער טייל זענען מיטגלידער אין ראט פון פערוואלטונג פון דער באנק.

די איינציגע פאבריק פון מאשין-מצות אין ראדאם.

דאס פיערטע יאהר עגזיסטירט אין ראדאם אנ'עלעקטריש - מעכאניש-היגיענישע מצה-בעקעריי, וועלכע איז היי-יאר נאכמעהר פעי-פאלקאמט געווארען מיט די נייעסטע טעכניש-עלעקטרישע איינריכטונגן.

די פאבריק, וועלכע געפינט זיך אויף רינעק 8, ווערט יעדען טאג באזוכט פון מאסען נייגעריגע מענשען, פון אלע שיכטען פון דער ראדאמער יודישע בעפעלקע ו.ג., וועלכע קענען זיך נישט זאט אנקוקען און באוואונדערען די וואונדערבארע טעכניק פון די נייעסטע מאשינען וואס קנטען. וועלגערען, שניידען און רעדלען, אזוי שנעל, דאס אין פערלויף פון עטליכע מינוטען פערטיגען זיי אויס א שעהן געבאקענע מצה. די מצות קומען ארויס זעהר דין, פיין, קרוכלע און בעטעמ'ט, נישט ערגער ווי די בעריהמטע מאנישעוויטש - מצות, און דערפאר איז פאראיארען די נאכפראגע אויף די מאשין מצות געווען אזא געוואלדיג גרויסע, דאס די בעקעריי האט אין דער לעצטער וואך פאר פסח, טראץ די גרעסטע אנשטרענגונגען, נישט געקאנט בעפרידיגן די ריזיגע צאהל צוגעקומענע קליענטען, וועלכע זענען געשטאנען גאנצע שעה'ן און געווארט אונגעדולדיג ביז זיי האבען בעקומען מצות. ס'איז דעריבער געוואונשען, דאס די ליבהאבערס פון די מאשין-מצות זאלען זיך היי-יאהר פריהער בעזארגען מיט'ן איינקויפען זיי, כדי עס זאל נישט דערנאך זיין קיין מאנגעל דערין.

די פאבריק איז בהכשר הרב הגאון ר' ישעי זלאטניק שליט"א און די מצות זענען כשר אפילו למהדרין מן המהדרין.

טעלעפאן 15-18
פון רעדאקציע

דער שטרייט צווישען פריווילעגירטע און נישט פריווילעגירטע קצבים.

די ארויסגעשטויסענע יודישע קצבים פאדערען פון די קאנצעסיאנערען „ספולקעס" אויף כשר'ן פלייש.

ביים היינטיגען טאג זענען פערהאן אין ראדאם בערך 20 קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס, אויף א צאהל פון קרוב 80 יודישע קצבים, פון וועלכע 75 האבען געהאט ביז'ן נייעם שחיטה-געזעץ יאט-קעס אויף כשר פלייש. עס קומט דערום אויס, אז קנאפע 60 קצבים האבען פער-לוירען די רעכט צו פיהרען זייער פלייש-מסחר אויף כשר פון ניי - יאהר, ווען ס'איז אריין אין קראפט דאס געזעץ אי-בער דער ריטועלער שחיטה.

די דאזיגע נייע-געשאפענע לאגע האט דערפיהרט צו א פערשארפטען אנטא-גאניזם אין די רייהען פון די יודישע קצבים, אין יודישען פליישער - צעך, וועלכער האט ביז היינט נעדיענט אלס מוסטער פון א גוט-דיסציפלינירטען און ארגאניזירטען פעראיין, דערפיהלען זיך טיעפע שפאלטען, וואס זענען א רעזול-טאט דערפון, וואס די ארויסגעשטויסענע קצבים האבען גרויס פאראיבעל אויף די קאנצעסיאנערען, וואס ווילען זיי נים צונעמען אלס שותפים, ווענען וואס מען האט פריהער פיעל גערעדט. די בע'-עוילה'טע שטיצען זיך דערויף, וואס פריהער, איידער ס'זענען ארויסגעגעבען געווארען קאנצעסיעס און מ'האט נעהאט בעשטימט 5 כשר'ע יאטקעס אויף גאנץ ראדאם, איז דאן גפווארען דער ענין ערלעדיגט אזוי, אז אלע קצבים זענען געווען בעטייליגט אלס שותפים צו די 5 יאטקעס. דאס האט געזאלט זיין אויך ווייטער, נאכדעם ווי די קאנצעסיעט זע-נען געווארען ארויסגעגעבען.

ווען דאס איז אזוי נישט געשעהן און די קאנצעסיאנערען האבען מעהר נישט געוואלט אנערקענען דאס שותפות מיט די „ספולקעס", איז אריינגעטרעטען אנ' אונצופרידענע שטימונג און די ארויס-געפאלענע פון דער כשר'ערער פליישבראנזשע זענען ארויס מיט טענות, הלמאי איינצעלנע פערזאנען זענען פריווילעגירט, האלטענדיג אין זייערע הענד דעם מאנאפאל פון כשר-פלייש און זיי דאגעגען געהען אינגאנצען אונטער.

אין פליישער-צעך ההבען זיך אנגע-הויבען אסיפות מיט קאנפערענצען און בעראטונגען, וועלכע האבען זיך מיט גארנישט מעהר געענדיגט, ווי מיט קרי-געריי און נעגענזייטיגען אברעכענען זיך

דעם פאריגען זונטאג איז ווידער גע-רופען געווארען א קאנפערענץ, צו וועל-כער מ'האט פערבעטען פארשטעהער פון אנדערע ארגאניזאציעס, וועלכע זאלען אויסהערען די טענות פון ביידע צדדים און ארויסזאגען זייער מיינונג ווער סאיז גערעכט און וואס פאר אנ'אויסוועג ס'איז דא פאר זיי.

דער לייטער פון צעך ה' פלאצקי האט רעפערירט ברייט דעם ענין, ווי אזוי ער שטעלט זיך פאר פון דער, אדער יענער זייט. מ'האט געהערט, אז די יודישע קצבים, וואס פערנעמען זיך מיט מעכאנישע שחיטה, קענען זיך גים האלטען אויפ'ן פלאץ, ווייל זיי לייזען ווייניג און פערדינען גאר ווייניג. זייער דראנג צו דער כשר'ער שחיטה איז דע-ריבער צו פערשטעהן, אבער זיי קענען דערצו נישט קומען, ווייל ס'איז זיי פערווערט און זיי בעקומען נישט קיין קאנטיגענט. די איינציגע רעטונג ווייטערע זעהען זיי בכן דערין, אז די כשר'ע קצבים זאלען מיט זיי צוזאמען שאפען „ספולקעס", צונעמענדיג יעדער איינער קאנצעסיאנער צו 3 — 4 נישט-קאנצעס-יאנירטע קצבים, וועלכע וועלען אזוי ארום קענען זיין בעשעפטיגט ביים קאנ-טיגענט פון כשר פלייש.

דער פארשטעהער פון די קאנצעסיא-נערען ה' מאיר פינקעלשטיין האט גע-טענה'ט, אז זיי, די קאנצעסיאנערען, פערדינען אויך ווייניג און ווען זיי זאלען צונעמען צו א „ספולקע" די אנדערע קצבים, וועט זיי גארנישט בלייבען. איבע-רינגענס רוקט ארויס דער ה' פינקעל-שטיין דעם ארגומענט, אז דער צעך האט פריהער געמאכט אנ'אנקעטע ביי די מיטגלידער ווער עס רעפלעקטירט אויף כשר'ער, און ווער אויף דער מעכאנישע שחיטה. דעם דאזיגען ארגומענט שלאגן אב די מעכאנישע קצבים און ערקלערן, אז ס'איז בפירוש גערעדט געווארן וועגן „ספולקעס" ביי דער ריטועלער שחיטה.

ווי ס'איז געווען צו בעמערקען אויף דער קאנפערענץ, האבען זיך געשאפען אין צעך צוויי גרופען, וואס בעקעמפען זיך שטארק. דאס זענען די קאנצעסיא-נערען-גרופע פון איין זייט און די ארויסגעשטויסענע פון דער כשר'ער שחיטה — פון דער צווייטער זייט.

ה' פלאצקי האט אפעלירט צו די אנ-וועזענדע פארשטעהער, אז היות די שטאדט, ד"ה די יודישע בעפעלקערונג צאהלט דעם טייערען פרייז פאר כשר פלייש, איז אויף איהר מוטל צונעמען א ווארט אין דער שטרייט-פראגע, כדי אויסצוגלייכען דעם אנגעוועהטאנטען סכ-סוך צווישען אט די צוויי צדדים.

נאך א דעבאטע פון עטליכע שעה איז צו קיין ענדגילטיגען בעשלוס נישט געקומען צוליב די פערשארפטע חלוקי-דעות און די קאנפערענץ איז אבגעלייגט געווארען אויף א צווייט מאהל.

ששון ושמחה ביי די לענטשנער יודען

יודען מיט לאגנע גרויע בערד פרייען זיך צוליב א 17 - יעהריג קריסטליך מיידעל — מען האט איהר געזוכט אין די יודישע קעלערען און געשלאפען איז זי ביים קוזין.

לובלין.

די יודישע בעפעלקערונג אין לענטש-נע און פון שכנותדיגען שטעטעל קראס-נע זענען איצט בעהערשט פון א גרוי-סער פרייד.

פונוואנען אזא שמחה היינט אין א יודיש שטעטעל? מען פרעהט זיך מיט א 17 יעהריג קריסטליך מיידעל, העלענא טראיאנאווסקא. מען פרעהט זיך מיט איהר געזונד און דער עיקר דערפאר וואס זי איז אזוי שנעל צוריקגעקומען אין דארף אריין, ווייל וואס א שטייגער וואלטען די דאזיגע יודען געטוהן, ווען איהר גלוסט זיך צו באוויזען נאך א בי-סעלע לענגער ביי איהר קוזין!

אין קראסנע וואוינט א יודישער פיש-העגדלער אביש לעווינבערג. בעת דער יוד האט זיך געקליבען צו פאהרען קיין לענטשנע מיט א פיהר פיש, איז אריינ-געקומען צו איהם דער שכן טראיאנאוו-סקי און געבעטען, אז ער זאל מיטנע-מען זיין טאכטער העלענא. האט דער יוד צוליב געטוהן דעם שכן און יענע איז מיטגעפאהרען אין שטאט.

אין אווענד איז דער יוד צוריקגעקימען אין דארף אבער שוין אהן העלענא, ווייל זי איז נישט געקומען צו דער פיהר. טראיאנאווסקי איז דעריבער גע-קומען צו לעווינבערגען מיט א פרע-טענסיע: וואו איז מיין טאכטער? ענט-פערט לעווינבערג, אז ער האט געמיינט אז זיין טאכטער איז שוין צוריק אין דארף, ער האט איהר אויך, נישט גע-זעהן א גאנצען טאג. איז אבער טראיא-נאווסקי נישט קיין נאר און ער „פאר-שטעהט" באלד, וואס דא איז געשעהען הע, הע יודעלעך, איך קען אייך, איך וויים, אז ס'איז ערב פסח... שוין זאלט איהר מיר אבגעבען מיין טאכטער!... געזעהען זיך אוודאי אין שטעטעל מיט'ן רב, מיט'ן שוחט, מיט'ן קאהאל. אהא! מיר וויסען שוין!...

טראיאנאווסקי רוהט נישט. עטליכע שכנים און באבעס העלפען איהם איג-טער: שוין זאל דער יוד אבגעבען דאס מיידעל... זאל ער וויזען וואו זי ליגט...

באין ברירה לויפט אביש קיין לענטש-נע און מיט איהם טראיאנאווסקי און אלע זיינע מיטהעלפער, וואס „ווייסען שוין". ווערט אויך אין לענטשנע „ליהו-דים". יענער צד אבער רוהט גישט און מען הויבט אן זוכען אין די קעלערען. אין מען זוכט א גאנצען טאג און מען געפונט נישט. ווייל פרייערט זענען זיי, די לענטשנער יודען? או באהאלטען דארף מען עס מאכען גוט. באפעהלט ער די לענטשנער יודען, או זיי מוזען צושטעלען די 17-יעהריגע העלענא, אז נישט וועט זיין ערגער.

די שטימונג איז באמת נעווארען א פאסקודנע און מי יודע צו וואס עס וואלט געקומען, ווען נישט א נס: דאס מיידעל פערמאגט א טייערען און וואוי-לען קוזין און יענער האט גענוג געהאט אז העלענא האט ביי איהם גענעכטיגט בלויז איין נאכט, ווייל וואס נעבעך וואלטען געטוהן די לענטשנער יודען, ווען דער חשק פון קוזין האלט איהר אויף נאך א טאג און נאך א נאכט. העלענא האט זיך דעריבער געזעגענט מיט'ן קוזין און אנדער דארף און אהיימגעקומען קיין קראסנע, זי איז גע-ווען אין שטעטעל האט זי אויסגענוצט א געלעגענהייט אויף א וויזיט צו איהר קוזין. פרעהען זיך איהרע עלטערען און עס פרעהען זיך אלע יודען פון קראסנע און לענטשנע. די יודען האבען שבת געבענטשט גומל. אין שטעדטעל איז ששון ושמחה.

ווי איהר זעהט געהט עס אונז נאכ-נישט אזוי שלעכט און עס זענען נאך פערהאן שמחות ביי יודען.

פון שניידער צעך.

קאמוניקאט.

אויף דער לעצטער אלגעמיינער פער-זאמלונג איז אבגעגעבען געווארען א בעריכט פון דער ביז-איצטיגער טעטיג-קיים, וואס איז אויפגענומען געווארען מיט צופרידענהייט פון אלע אנוועזענדע.

די פערזאמלונג האט אויך בייגעוואנט אדוו. שטילער, וועלכער איז איינגעלא-דענט געווארען אלס „ראדצי פראווני". נאכדעם ווי אדוו. שטילער האט בעג-ריסט די נייע פלאצובקע, איז געמאלדן געווארען אלע מיטגלידער, אז ס'איז בעשטימט געווארען איינצופיהרען יורי-דישע עצ"ת אין פערשידענע אנגעלע-גענהייטען. די אמטירונג פון אדוו. שטילער וועט פארקומען יעדען דינסטאג פון 9 אווענד אין נייעם לאקאל אויף וויטאלדא 10.

גלייכצייטיג ווערט געמאלדען, אז פאר מיטגלידער, וועלכע נויטינען זיך אין מעדיצינישע הילף איז איינגעאר-דענט געווארען, דאס יעדען אווענר וועט פאר זיי ארויסגעגעבען ווערען קוויטלעך צו דאקטוירים.

שבת-צו-נאכט איז פארגעקומען א קעססטעל-אווענד וועגען קוואליפיקאציע פון ארבייט, וואס וועט ווייטער פארט-געזעצט ווערען. די סעקציעס, וואס זע-נען אנגעשלאסען ביים שניידער-צעך ווערען ארגאניזירט. די נאהנסטע טעג וועט געהאלטען ווערען א רעפעראט וועגען היגיענע ביים יודישען בעל-מלאכה.

דער נייער פראגראם פון ארבייט ווערט סיסטעמאטיש לויט זייגע אנגעצייכענטע פונקטען גענוי און פינקטליך רעאליזירט.

לייטער פון די מייסטער-סעקציעס וואס גרופירען זיך ביים שניידער-צעך אין ראדאם.

מ. בארמייסטער.

פערשוועכט דעם יוד. בית-עולם איז אסטראווצע.

פון אסטראווצע ווערט מיטגעטיילט:

אין דער נאכט פון שבת אויף זונטאג דעם 28-טען פעברואר האבען אונענט-דעקטע וואנדאלען פערשוועכט דעם יו-דישען בית עולם אין אסטראווצע. 96 מצבות זענען צובראכען און ארויסגערי-סען געווארען פון די קברים. עס זענען אויך געפונען געווארען ביינער פון מתים די צושטערטע מצבות זענען מעהרסטענס פון די יאהרען תר"ך — תר"ע. דער אוהל פון אסטראווצער רבי'ן, וואס גע-פינט זיך נעבען די געשענדעטע קברים איז נישט בעשעדיגט. די פערברעכער זענען דערוויל נישט ענטדעקט געווארן

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

אונזער הבר און פריינד **מרדכי קאכען**

צוליב׳ן טויט פון זיין יונג - פערשטאָרבענעם ברודער

שמואל יצחק נ. ע.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

דוד בלאַטמאַן און פאַמיליע.

Już są do nabycia
w sklepach oraz kioskach tytoniowych
opatentowane gilzy do papierosów
w pudełku - futerale

„R E N O M A“

fabryki: E. PASCHALSKI i S-ka

עפּילאָג פון דער באַהן-קאַטאַסטראָפע אויף דער ראַדאָמער סטאַציע.

מיר אלע געדענקען נאָך זיכער די גרויסע קאַטאַסטראָפע, וועלכע איז פאָרגעקומען נעבען דער סטאַציע ראַדאָם אין ל׳פיצך 1935. בעת דער באַהן קאַטאַסטראָפע איז אומגעקומען דער ראַדאָמער איד יצחק ראַפּאַפּאָרט און עס זענען שווער פערוואונדעט געוואָרען עטליכע סענשען.

אזוי ווי אין ארויסרופען די קאַטאַסטראָפע איז בעשולדיקט געוואָרען דער מאַשיניסט מיכאל שליפּיעוש האָט מען אים דאַן ארעסטירט. נאָך 10 טעג זיצען אין תפיסה האָט מען איהם אויף קייציע פון 1000 גילדען ביז צום פּראָצעס בעפרייט. מען האָט א לענגערע צייט געפיהרט אנ׳אויספאָרשונג און מיט דעם ענין האָט זיך אייך פערנומען דער פּראָפ. פון לעמבערגער פּאָליטעכניק וואָנטאָרעק וועלכער האָט אין זיין עקספּערטיזע אויפגעוויזען, אַז שליפּיעוש ארייננפאָהרענדיג מיט׳ן צוג אויף די ראַדאָמער סטאַציע האָט געפיהרט די מאַשין מיט אנ׳אונגעהויערע שנעלקייט פון 70 קילאָמעטער אנשטאָט 40 קילאָמעטער א שעה.

אויפ׳ן סמך פון דער דאָזיגער עקספּערטיזע האָט די פּראָקוראַטור געשטעלט דעם מאַשיניסט מיכאל שליעפּיעוש׳ן פאַר׳ן געריכט.

פאַר׳ן געריכט האָבען עדות געזאָגט 20 עדות. באַהן בעאַמטע און די קרבנות וועלכע זענען געפאָהרען אויפ׳ן צוג. א שטאַרקען איינדרוק אויף די פערזאַמעלטע אין דעם געריכט׳ס-זאהל האָט געמאַכט דער עדות, די 22 יעהריגע קריסטין פון קאַפּרין, קאָלושקיבנא, וועלכע איז געקומען מיט איין האַנד, די 2-טע לינקע האָט זי פערלוירען בעת דער קאַטאַסטראָפע. עס זענען אויך געקומען אנדערע געליטענע.

די פערטיידיגער פון שליפּיעושען זענען געווען, דער אידישער אדוו. יעקב וואָלף פון קראקא און אדוו. זיגמונט וואָשילעווסקי פון ראַדאָם.

פּראָקוראָר ראָטקיעוויטש, אָנווייזענדיג אויף די עקספּערטיז פון פּראָפ. וואָנטאָרעק האָט איבערציינגט דאָס געריכט אז שליפּיאוש איז שולדיג, בעטענדיג צו נעהמען אין אַכט, אז אין דער באַהן-קאַטאַסטראָפע זענען געוועזען מענשליכע קרבנות האָט ער פאַר דעם דעם בעשולדיקטען געפאָדערט א האַרבע שטראָף

דאָס געריכט האָט שליפּיעוש פעראורטיילט אויף 3 יאָהר תפיסה.

א העלפט פון דער שטראָף איז לויט דער אַמנעסטיע איהם געשאָנקען געוואָרען.

אר.

Kino CZARY

1 אנ׳ערשטקלאַסיקער
פילם

מיט די בעסטע ארטיסטען

Ronald Colman
Claudet Colbert
Rosalind Russel
Victor Mc Laglen

POD DWIEMA FLAGAMI

דער 15-ער קאַמיטעט פּראָטעסטירט

לויט׳ן אויפטראַג פון 15-ער קאַמיטעט, וואָס פערטיילט דאָס געלד פון ראַדאמער רעליעף-קאַמיטעט אין ניו-יאָרק, האָט דער ה׳ מאַטעל אַפּאַטאַווסקי איינגעקויפט 4 פאַר שיך פאַר בארוועסע תלמוד-תורה-קינדער פון וואהעל. שפּעטער זענען צום ה׳ אַפּאַטאַווסקי אויף לובלינער 9 געקומען אלע קינדער פון דער זעלבער ת״ת און דעמאָנסטרירט פאַר זיינע פענסטער, פאָדערענדיג ער זאל זיי אלע בעקליידען און בעשיכען. ס׳זענען אויך מיטגעקומען טייל מאַמעס וואָס האָבען דעם ה׳ אַפּאַטאַווסקי אויפגעזינגען און פערלאַנגט פון איהם ער זאל זיי אָפּגעבען א חשבון, וואו דאָס אמעריקאַנער געלד קומט אהין. ווי סהאָט זיך ארויסגעוויזען האָבען די קינדער דאָס געטוהן לויט׳ן ווילען פון זייערע מלמדים, וועלכע זענען געווען דאגעגען, אז מ׳זאל פאַר׳ן געלד קויפען שיך, נאָר מ׳זאל זיי דאָס געלד געבען צו זייער דיספּאָזיציע.

ה׳ אַפּאַטאַווסקי האָט דעם פאַל געמאָלדען דעם קאַמיטעט וועלכער האָט ארויסגעזאָגט זיין שאַרפסטען פּראָטעסט געגען די האַנדלונג פון די ת״ת-מלמדים.

כרמל-וויין איז אויך געווען.

קומענדיגען מאָנטאַג וועט פאָרקומען די ליקווידאַציע פון שפּיטאָל-באַל, אויף וועלכען ס׳האָט געגוי בערעכענט ווערען וויפיעל דער באַל האָט געבראַכט ריינעם ריווח. ווי מיר הערען, בעטרעפט ברוטאָ דער איינקונפט קרוב דריטהאַלבען טויזענד זלאָטעס.

אין אונזער אויספיהרליכען בעריכט האָבען מיר פערפעהלט אויפצוגעבען, אז אויפ׳ן באַל איז אויך געווען צו בעקומען כרמל-וויין, וואָס די וואַרשאווער פירמע האָט פערקויפט מיט 60 פּראָצענט ביליגער לטובת דעם באַל.

אונזער חשוב׳ען חבר

שלמה פישמאַן מיט זיין פרוי

דריקען מיר אויס מיטגעפיהל

צוליב׳ן טויט פון זייער

מוטער און שוויגער

דער יודישער שניידער-צעך

אין ראַדאָם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

דעם סטאַרשי פון פריזירער-צעך ה׳ **עקיבא גימפעל**

צוליב׳ן טוידט פון זיין

פרוי

צעדער און פאַגעלמאַן

וואו און ווי אזוי! צוגעבן צו וואשן פארבן, ריייניגן פוטערס, לעדער, שיך, און וועש.

מאָדערנע מעכאניזירטע אנשטאלטען

פון דער כעמישער פארבעריי און פראלגיע

פון פוטערס, לעדערס, שיך-ווארג און וועש

A. HEMPEL

אין ראַדאָם — טעל. 19-70

צענטראַלע אויף דער אלטער שטאָדט 7
פיליע נומ. 1 זשעראָמסקי נומ. 1
" " II " " 21
" " III " " 59
" VI טראוגוטטא " 11

לויטער פון דער טעכנישער אָבטיילונג A. HEMPEL

פיהרט אויס ביליג פאַכמעניש און סאליד:

דויערענדע פאַרבען פון דאַמען און מענער-גאַרדעראָב, וואָל, ביינוועל, פוטערס, לעדער, לעדערנע גאַרדעראָב לאַטשען, פעדערן, זאָקען, לייוועגט, פילס א. ד. גל.

די איינציגע אין קעלצער וואָיעוו. פירמע, וואָס פיהרט אויס כעמיש - טרוקען דאָס ריייניגען פון דאַמען און מענער - גאַרדעראָב, פוטער, דיוואַנעס ווי אויך דאָס אויפפרישען פון מאַנטלען און פאַלטענס.

א ספּעציעלע וועש-אָבטיילונג: צו וואשען העמדער, קעלנער, מאַנזשעטן, פויערהאנגן א. ד. גל. ווערט אויסגעפערטיגט אָהן צומישונג פון פלאָרק, און אָהן צומישונגען, וועלכע זענען שעדליך פאַר דער וועש, מיט א שענעם זילבערנעם גלאַנץ.

פערזיכערט די ג. קליענטעליע, אז:

1) עס ווערט אויסגעהיטען פאַר שאָדען, פערפיהרונג
2. עס דעפאָרמירט נישט דעם שניט פון אָנצוג
3. פערהיט פון פערלירען די נאַטירליכע פאַרבען
4. פערהיט פון איינלויפען פון מאַטעריאַל
5. פערהיט פון פערלירען דעם גלאַנץ און די עלאַסטישקייט
6. עס ווערט דערהאַלטען דער פאַסאָן
7. פרישט - אויף די קאָלירען
8. דערהאַלט די אַפּעראַטור
9. פערהיט די פעדים און די געוועבען פון מאַטעריאַל
10. שטעלט צופרידען די פערלאַנגען פון היגיענע און גוטען געשמאַק.

די נייע טעכניק און די 20 יעהריגע רוטין, פאַכקענטניס פון דער לייטונג בעפולמעכטיגט די פירמע צו פערזיכערען די ג. קליענטעל, אז די איהר אָנפערטרויטע רעקאָמאַנדירונגען, ווערען אויסגעפיהרט סאָליד, פאַכמעניש און צו דער צייט, צו דער בעסטער צופרידענהייט פון דער קליענטעליע.

דער ברייטער פאַך-פערנעם, ווי אויך די ראַציאָנעלע רעאָרגאַניזאַציע גיבען די מעגליכקייט פון ביליגען, שנעלען און סקרופּולעזע אויספירונג פון די עמפּפעהלונגען פון די ג. קליענטעל.

מיר בעטען העפליך צו שענקען פולשטענדיגען צוטרוי אונזער פירמע

פרייזען נידריגע! פרייזען נידריגע!

מיט אכטונג

Nowoczesne Zmechanizowane Zakłady
Farbiarnia i pralnia chemiczna
Pralnia Bielizny
A. HEMPEL

KINO APOLLO

אויפ'ן אלגעמיינעם פערלאנג פון פובליקום נאך 2 מאהל!
שבת דעם 6 ה. מ. 3 א. ז. זונטאג דעם 7 ה. מ. 12, 1^{45}
די פרעהליכסטע קאמעדיע מיט ע. באדא
PIĘTRO WYZEJ...
דער פילם וועט שוין מעהר דעם סעזאן ניט געוויזן ווערן.
מאנטאג א דאפעלטער פראגראם
1. א פילם וואס וועט יעדערען
ענטציקן און ריהרען ביז טרערן
OSTATNI MOHIKANIN
2. א שענע אמעריק. קאמעדיע מיט
זשאעם בראון
GRZESZNIK MIMO WOLI

נאר ביז זונטאג איינשל.
שטארקער פוילישער פילם וועגן
די העלדישע טהאטען פון דעם
פוילישן מיליטער א. נ.
Płomienne Serca
מיט די בעסטע פוילישע ארטיסטן
בארטשעווס א, ציבולסקי
נאכרעם א קאלירטער - צוגאב.

KINO APOLLO

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie
Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

פארבערײ
כעמישע פראלניע און וועש
M. CICHOŃ
Centrala: RADOM, Rwańska 23.
Filje: RADOM, Słowackiego 25
SKARŻYSKO Staszyca 8
„ Wierzbnik Starachowicka 36
רעיעלע ארבייטן
קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען: מענער, דאמען און קינדער-קליידונג
נעמט אויך אן צו פיצען:
פוטערנע קורטקעס, קאפעלושן, הענטשקעס,
פלוש, סאמעט, מעבעל - גאבעלין און דיוואנען.

א אוצר פון אידישען וויסען!
יעדער איד דארף האבען אין שטוב
די אידישע ענציקלאפעדיע
פון ש. פיעטרושקא
וועלכע איז איצט ווידער בענייט געווארען.
די „אידישע ענציקלאפעדיע" ענטהאלט פיל הונדערטער ארטיקלען און בע־
שרייבונגען פון אידישער געשיכטע, פילאזאפיע, רעליגיע, ליטעראטור, תנ"ך־פארשונג,
משנה און גמרא, קבלה און חסידות ציוניזם, סאציאליסטישע באוועגונגען, לעבענס־
בעשרייבונגען און ליהרען פון גרויסע אידישע תנאים, אמוראים, רבנים, פילאזאפען,
שריפטשטעלער.
ביז איצט זענען ערשינען 4 ביכער; דאס 5־טען בוך ערשיינט אין די נאהנטסטע
וואכען. די גאנצע ענציקלאפעדיע וועט ענטהאלטען 116 ביכער.
יעדעס בוך, 380 שפאלטען, וואס האט ביז איצט געקאסט 4 זלאטעס, קאסט איצט
נאר 2 זהאטעס — פארטא 50 גראשען.
מיט בעשטעלונגען זיך ווענדען צום מחבר:
Symcha PIETRUSZKA Warszawa Nowolipki 51 m. 28
אדרעס פאר געלד־שיקען:
Symcha PIETRUSZKA Warszawa P.K.O 2875

אויפפאדערונג.
מיר פאדערן-אויף דעם ה' פישעל עהרליך ער זאל רעגולירען
פאר דער „שטאדט" וואס ער האט געדינגען צו דאווענען אויף די ימים-נוראים
אין אונזער חברה. ס'איז שוין באלד פסח און ס'איז די העכסטע צייט דעם
חיוב צו בעצאהלען.
חברה „אהבת רעים" זשעראמסקי 18

„STYL"
פויערהאנגען,
קאפעס, ראלעטען א. ד. גל.
צו בעקומען
ראדאם מ. רעיא 23 (פריהער שפאציר גאס)
צוגענגליכע פרייזען

פארלייכטערונג פאר ליידענדע!
ביי רעאומאטיזם, אטרעטיזם, נערוועןן-ווייטאגען, אישיאס און אנד.
ווירקט ראדיקאל די איינרייבונג
„EMBETA - STAWOLIT" Rej 39
Mgr. W. Padzierskiego
פארקויף אין די אפטייקען און אפטייק - סקלאדען
Fabr. Chem. „Pharmachemia", Bydgoszcz.

א געהילפ'ס = בוכהאלטער
מיט געהעריגע קוואליפיקאציעס און פראקטיק
ווי אויך א פעהיגער מאגאזינער קען בעקומען
בעאמטער אלס בעשעפטיגונג
זיך ווענדען קאפערניקא 9 וו. 2. אין די שעה 14^{30} ביז 15^{30}.

ווער ס'וויל האבן א גוט אויפגענייט אנצוג
זאל ניט קארגען נאך 10 זל
— און קומען צו —
פ. ווייסבארד מאניושקא 24
וועט ער בעשטימט צופרידען זיין.

Kino ADRIA
שבת דעם 6־טן 12, 1^{45} און 3 אז.
זונטאג דעם 7־טן 12 און 2 אז.
פריהמארגעז - פילמען
צו ביליגע פרייזען
א גרויסע פילם־אפערעטקע
ROSE MARIE
מיט די בעריהמטע זינגערין
זשאנעט מאקדאנאלד

נאר ביז זונטאג איינשל.
די שענסטע פוילישע קאמעדיע
פיל מיט הימאר, טענץ און געזאנג.
30 karatów szczęścia
אין דער הויפט - ראל
דער בעריהמטער פויל־שער קאמיקער
אדאלף דימשא

Kino ADRIA

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr.
w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.
אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאטע
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט
Wydawnictwo „Radomer Kelcer Leben" Radom Szwarlikowska 20
tel. 15-18 טעל.
Redaktor i Wydawca CH. M. HERC.